

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101002/B/2022/36122167771552516

**Zadlžovanie sa domácností ako výsledok nižšej finančnej
gramotnosti
Bakalárska práca**

2022

Samuel Daniel Sýkora

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

**Zadlžovanie sa domácností ako výsledok nižšej finančnej
gramotnosti**

Bakalárska práca

Študijný program:	Ekonómia a právo
Študijný odbor:	EKONÓMIA A MANAŽMENT PRÁVO
Školiace pracovisko:	Katedra ekonomickej teórie, Národohospodárska fakulta
Vedúci bakalárskej práce:	NOVÁK, Marcel, Ing., PhD.

2022

Samuel Daniel Sýkora

Pod'akovanie

Touto cestou sa chcem pod'akovať môjmu vedúcemu záverečnej práce, pánovi Ing. Marcelovi Novákovi, PhD za pomoc, cenné rady, množstvo času pri vypracovaní tejto práce, ktoré mi obetoval.

ABSTRAKT

SÝKORA, Samuel Daniel: *Zadlžovanie sa domácností ako výsledok nižšej finančnej gramotnosti*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra ekonomickej teórie. – Vedúci záverečnej práce: NOVÁK, Marcel, Ing., PhD.– Bratislava: NHF EU, 2022, 57. s

Záverečná práca je vypracovaná na tému *Zadlžovanie sa domácností ako výsledok nižšej finančnej gramotnosti*. Cieľom záverečnej práce bola identifikácia príčin a dôsledkov zadlžovania sa slovenských domácností s návrhom opatrení smerujúcich k racionalizácii miery zadlžovania sa priemernej slovenskej domácnosti. Bakalárska práca je rozdelená do 4 kapitol. Obsahuje 16 grafov. Prvá kapitola sa zameriava na teoretické poznatky v problematike finančnej gramotnosti, finančného vzdelávania, situácie v danej problematike u nás a zahraničí. V ďalšej kapitole práce resp. druhej kapitole našej práce sa zameriavame na ciele a metodiku práce. V tretej kapitole vyhodnocujeme výsledky našej práce a vyhodnocujeme dotazníkový prieskum. Vo štvrtej kapitole sa zameriavame na nadobudnuté poznatky pri riešení problematiky práce. Výsledkom riešenia danej problematiky je návrh opatrení prostredníctvom ktorých je možné regulovať a prispievať k zmierneniu rastúceho dlhu domácností na Slovensku.

Kľúčové slová:

Finančná gramotnosť, zadlžovanie sa domácností, finančné vzdelávanie

ABSTRACT

SÝKORA, Samuel Daniel: *Household Indebtedness as a Result of Lower Financial Literacy*. - *University of Economics in Bratislava*. Faculty of National Economy; Department of Economic Theory. - Thesis supervisor: NOVÁK, Marcel, Ing., PhD.– Bratislava: NHF EU, 2022, 57. p

The bachelor thesis work is elaborated on the topic of *Household indebtedness as a result of lower financial literacy*. It is divided into 3 chapters. And it contains 16 graphs. The first chapter focuses on theoretical knowledge in the field of financial literacy, financial education and the current situation in the country and abroad. In the next chapter of the work we focus on the goals and methodology of work. In the third chapter we are evaluating the results of our work as well as the questionnaire survey. In the fourth chapter, we focus on the knowledge gained in addressing the issue of this thesis. The result of thesis should introduce and explain a proposal of measures through which it is possible to regulate and contribute to mitigating the growing debt of households in Slovakia.

Keywords:

Financial literacy, household indebtedness, financial education

Obsah

OBSAH	7
OBSAH GRAFOV	8
ZOZNAM SKRATIEK	9
ÚVOD.....	10
1. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ ..	11
1.1. VYMEDZENIE POJMOV.....	11
1.2. FINANČNÉ VZDELÁVANIE AKO PROSTRIEDOK ZVYŠOVANIA FINANČNEJ GRAMOTNOSTI	14
<i>1.2.1. RASTÚCI VÝZNAM FINANČNÉHO VZDELÁVANIA</i>	<i>15</i>
1.3. REZERVY DOMÁCNOSTI A PANDÉMIA COVID - 19	20
1.4. OPATRENIA NBS PRE REGULÁCIU ZADLŽOVANIA SA DOMÁCNOSTÍ	24
1.4.1 <i>LIMIT DTI</i>	<i>26</i>
1.4.2 <i>LIMIT LTV</i>	<i>26</i>
1.4.3 <i>LIMIT NA UKAZOVATEĽ SCHOPNOSTI SPOTREBITEĽA SPLÁCAŤ ÚVER (DSTI)</i>	<i>27</i>
2. CIEĽ PRÁCE, METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	28
3. VÝSLEDKY PRÁCE	30
3.1. VYHODNOTENIE DOTAZNÍKOVÉHO PRIESKUMU	31
4. DISKUSIA	42
ZÁVER	44
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	46
PRÍLOHY	50

Obsah grafov

Graf 1: Počet a pohlavie respondentov	31
Graf 2: Vek respondentov	32
Graf 3: Vek a najvyššie dosiahnuté vzdelanie respondentov	32
Graf 4: Názory respondentov na kúpu nehnuteľnosti	33
Graf 5: Vedomosti respondentov o problematike RPMN	34
Graf 6: Názory respondentov na formy úverov	34
Graf 7: Názory respondentov na údaje spojené s nákladmi pri výbere úverov	35
Graf 8: Opodstatnenosť parametrov pri rozhodovaní o úvere	35
Graf 9: Využívanie úverov pri kúpe nehnuteľnosti	36
Graf 10: Podiel úveru na kúpnej sume nehnuteľnosti	37
Graf 11: Preferované formy úveru	37
Graf 12: Vedomosť o parametroch úverov	38
Graf 13: Názory respondentov na hypotéku	39
Graf 14: Názory respondentov na časovú hodnotu peňazí	39
Graf 15: Názory respondentov na straty a riziko pri investíciách	40
Graf 16: Názory respondentov na riziko pri finančných nástrojoch	40

Zoznam skratiek

RPMN - Ročná percentuálna miera nákladov

LTV - Loan To Value

DTI - Debt To Income

DSTI - Debt Service To Income

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development

HFCS - Household finance and Consumption Survey

Úvod

Finančná gramotnosť je na Slovensku dlhodobo diskutovanou témou, ku ktorej sa však viaže neoddeliteľná skutočnosť jej podceňovania a minulosti prakticky žiadneho vzdelávania jednotlivca v tejto oblasti. Dôsledkom tejto súvislosti je nadmerný rast dlhu domácnosti, ktorý je už súčasnosti regulovaný intervenciami zo strany štátnych inštitúcií.

V prvej kapitole našej práce sa budeme venovať definíciám a pojmom, ktoré sa viažu na našu tému bakalárskej práce a budeme pokračovať analýzou aktuálnej situácie danej problematiky doma a v zahraničí, kde je prinesieme prehľad štúdií od rôznych autorov a pomocou týchto zistení a informácií budeme môcť lepšie a relevantnejšie chápať problematiku v odvetví finančnej gramotnosti. Na záver tejto kapitoly prinesieme prehľad o regulácii zo strany národnej banky Slovenska a objasníme ciele týchto regulácií oblasti obozretného a zodpovedného poskytovania úverov domácnostiam.

V druhej kapitole našej práce sa venujeme cieľom či už hlavným alebo parciálnym a takisto sa venujeme metodike skúmania a metodike práce, ktoré využívame v našej práci za účelom jej úspešného spracovania.

Tretia kapitola sa bude zameriavať na vyhodnotenie nášho výskumu, ktorý bol realizovaný prostredníctvom dotazníkového prieskumu a budeme skúmať vzťah medzi zadlžovaním sa domácnosti a vývojom finančnej gramotnosti na Slovensku. Po vyhodnotení nášho výskumu zhodnotíme naše zozbierané informácie a identifikujeme stav súčasnej problematiky s návrhom riešení pre racionalizáciu miere zadlžovania slovenských domácností.

Vo štvrtej kapitole hodnotíme nadobudnuté poznatky pri riešení problematiky práce a zameriavame sa na dôsledky týchto zistení.

1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

V tejto prvej kapitole našej bakalárskej práce sa budeme zameriavať na definovanie základných pojmov problematiky finančnej gramotnosti a budeme poukazovať na spôsoby jej zvyšovania prostredníctvom vzdelávania. Ďalej poukážeme na súčasný stav tejto problematiky na Slovensku a v zahraničí so zameraním na rezervy domácnosti a vplyvu pandémie COVID-19 a neposlednom rade poukážeme na aktuálne platné intervencie zo strany Národnej banky Slovenska na reguláciu zadlžovania sa domácností.

1.1. Vymedzenie pojmov

„Finančná gramotnosť je základná znalosť a zručnosť, ktorú môžu ľudia využiť pri riadení svojich finančných zdrojov. Je to schopnosť, ktorú môžu ľudia rozvíjať v akomkoľvek veku a mieste bydliska.“¹

Nízka úroveň finančnej gramotnosti v slovenských domácnostiach spôsobuje spotrebiteľom mnohé problémy. Národná banka Slovenska sa zaviazala podporovať rozvoj tejto základnej zručnosti.

Ministerstvo financií Českej republiky definuje finančnú gramotnosť nasledovne:
Finančná gramotnosť je súbor znalostí, zručností a postojov potrebných na dosiahnutie finančnej prosperity prostredníctvom zodpovedného finančného rozhodovania.
*Finančná gramotnosť sú nielen znalosti, ale aj životné postoje, rebríček hodnôt a zodpovedné správanie. Finančne gramotný človek je schopný čeliť nástrahám finančného trhu a zabezpečiť seba a svoju rodinu v rôznych životných situáciách (štúdium, strata zamestnania, svadba, zabezpečenie bývania, narodenie dieťaťa, sporenie na vzdelanie detí, zabezpečenie sa na starobe). Čo sa týka postojov, neexistujú správne a zlé odpovede. Dá sa len povedať, ktoré z nich sú viac či menej zodpovedné.*²

¹ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY, MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>

² MINISTERSTVO FINANCIÍ ČR. Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: POSTOJE K FINANČNÍM A CHOVNÍM NA FINANČNÍM TRHU. In: *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.mfcr.cz/media/11358.pdf>

OECD definuje finančnú gramotnosť ako:

„Kombinácia vedomia, vedomostí, zručností, postoja a správania, ktoré sú potrebné na správne finančné rozhodnutia a v konečnom dôsledku na dosiahnutie individuálneho finančného blahobytu.“³

„Finančná gramotnosť je schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov resp. osobných financií s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti. Finančná gramotnosť nie je statická. Je to meniaci sa schopnosť, ktorá je podmienená vekom, rodinou, zamestnaním, kultúrou či miestom bydliska. Je to označenie pre proces neustáleho vývoja, ktorý umožňuje každému jednotlivcovi efektívne reagovať na nové osobné udalosti a neustále sa meniace ekonomické prostredie.“⁴

„Národná banka Slovenska si uvedomuje, že nízka finančná gramotnosť obyvateľov na Slovensku je častou príčinou problémov, do ktorých sa spotrebitelia dostanú, prípadne je dôvodom ich nespokojnosti s finančnou službou. Jedným z cieľov komunikačnej politiky NBS je ďalej sa podieľať na implementácii vzdelávania zameraného na podporu rozvoja finančnej gramotnosti a zabezpečiť primeranú informovanosť o svojej činnosti.“⁵

19.05.2022]. Dostupné na internete: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/postoje-k-financim-a-chovani-3272>

³ ATKINSONI, Adele, MESSY, Flore-Anne, OECD. Measuring Financial Literacy. In: *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions* [online]. 2012 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1787/5k9csfs90fr4-en

⁴ NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Stratégia Národnej banky Slovenska na podporu finančnej gramotnosti* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_TS/191107/NBS_StrategiaFinGram_2019.pdf

⁵ NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Stratégia Národnej banky Slovenska na podporu finančnej gramotnosti* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_TS/191107/NBS_StrategiaFinGram_2019.pdf

Finančnou gramotnosťou rozumieme schopnosti porozumieť a efektívne aplikovať rôzne finančné zručnosti, ako napríklad riadenie osobných financií, plánovanie a sporenie. Vďaka dostatočnej miere finančnej gramotnosti sa jednotlivci stávajú finančne sebestačnými, ktorej dôsledkom je získanie finančnej stability a pripravenosti na nepredvídateľné situácie v živote jednotlivcov.

Dostatočná miera finančnej gramotnosti môže byť chápaná aj ako skúsenosti resp. osvojenie si finančných princípov a konceptov, ako je napríklad finančné plánovanie, zložené úročenie, udržateľnosť dlhovej služby, efektívne investičné stratégie a časová hodnota peňazí. Finančná negramotnosť môže viesť k zlým, ba dokonca až ku katastrofálnym finančným rozhodnutiam, ktoré môžu mať negatívny vplyv na finančnú pohodu jednotlivca, ktorá v krajných prípadoch môže vyústiť až k exekučným konaniam alebo k osobnému bankrotu jedinca.

Vzdelávanie v oblasti financií resp. finančnej gramotnosti ako napríklad vytváranie si rozpočtu, sledovanie výdavkov, plánovanie splácania dlhov a v neposlednom rade plánovanie odchodu do penzie, sú opatrenia prostredníctvom ktorých jedinca pozitívne ovplyvňujú mieru svojej finančnej stability.

Finančná gramotnosť sa zameriava na schopnosť efektívne spravovať osobné financie, čo si vyžaduje skúsenosti s výberom vhodných osobných financií, ako sú sporenie, poistenie, nehnuteľnosti, pravidelné platby záväzkov, tvorba osobného rozpočtu, odchod do dôchodku a daňové plánovanie.

Porozumenie princípom ako peniaze fungujú, ich rozvoj, dosahovanie finančných cieľov, tí, ktorí rozumejú financiám, by mali vedieť odpovedať na otázky týkajúce sa transakcií, ako napríklad, či je položka potrebná, či je dostupná a či ide o aktívum alebo pasívum. Táto odbornosť pomôže jednotlivcovi zostaviť si finančný plán prostredníctvom ktorého si naplánuje svoje príjmy, výdavky a záväzky.

Finančný analfabetizmus vedie mnohých jedincov k tomu, aby sa stali obeťami predátorských pôžičiek, rizikových hypoték, podvodov a vysokých úrokových sadzieb, čo môže viesť k zlým finančným situáciám, bankrotom alebo k exekúciám.⁶

1.2. Finančné vzdelávanie ako prostriedok zvyšovania finančnej gramotnosti

Finančné vzdelávanie je proces, kde prostredníctvom tohto procesu spotrebiteľ a investori zlepšujú svoje porozumenie finančným produktom a pojmom. V tomto procese sa za pomoci informácií a objektívnych rád rozvíjajú svoje zručnosti a sebadôveru, aby si dokázali v praxi resp. bežnom živote lepšie uvedomovať finančné riziká a príležitosti, aby mohli robiť zodpovedné rozhodnutia za účelom zlepšovania svojho finančného blahobytu.

Finančné vzdelávanie môžeme chápať ako súhrn informácií, ktoré poukazujú na fakty, údaje a dôsledky na ktoré sa viažu konkrétne rozhodnutia vo svete financií. Vzdelávanie v oblasti financií sa zameriava najmä na získavanie zručností a porozumenia rozsiahlym finančným pojmom, s ktorými sa jednotlivci stretávajú v súvislosti s využívaním finančných služieb. Zároveň je nevyhnutné odlišovať rozdiel finančného vzdelávania od ochrany spotrebiteľa z dôvodu určitej miery prelínania sa týchto dvoch pojmov. Spoločným znakom týchto dvoch pojmov je najmä poskytovanie informácií o špecifikách finančných služieb.

Ochrana spotrebiteľa kladie najmä dôraz na legislatívu a regulácie zamerané na presadzovanie štandardov, ktoré sú vyžadované od finančných inštitúcií, aby poskytovali klientom a budúcim klientom objektívne informácie a posilňovali právnu ochranu spotrebiteľov. Finančné vzdelávanie však tieto informácie dopĺňa poskytovaním inštrukcií a rád ako postupovať pri výbere a využívaní konkrétnych služieb tak aby dokázali vyhodnotiť, či sa jedná o produkt, ktorý je vhodný pre ich potreby.⁷

⁶ DEFMACRO SOFTWARE PVT. LTD. Financial Literacy - Definition, Understanding, and Latest News about Financial Literacy. In: *cleartax.in*[online]. Dostupné na internete: <https://cleartax.in/g/terms/financial-literacy>

⁷ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Improving financial literacy : analysis of issues and policies*. Paris, France: Oecd, 2005. ISBN 9789264012561.

1.2.1. Rastúci význam finančného vzdelávania

Význam finančného vzdelávania sa v posledných rokoch zvýšil najmä v dôsledku vývoja na finančnom trhu a demografických, ekonomických a politických zmien. Finančné trhy sú čoraz vyspelejšie, komplikovanejšie a neustále sa ponúkajú nové produkty. Zároveň majú domácnosti ako spotrebitelia lepší prístup k rôznym úverovým a sporiacim nástrojom, ktoré poskytujú rôzne subjekty na finančnom trhu, od online bánk a maklérskeho firiem až po určité komunity. S predlžujúcou sa dĺžkou života si jednotlivci budú musieť zabezpečiť, aby mali dostatočné úspory na dlhšie obdobie, ktoré stravia na dôchodku. Tento vývoj má zásadné dôsledky pre spotrebiteľov, ktorí si sporia alebo investujú na dôchodok, pre tých ktorí využívajú úverové produkty.

V dôsledku vyššie uvedeného vývoja sa čoraz väčší počet spotrebiteľov v krajinách OECD aktívne zúčastňuje na finančných trhoch. Spotrebitelia na finančných trhoch sú rôzni, časť týchto spotrebiteľov sú novými investormi na dobre etablovaných trhoch, na ktorých sa investičné produkty neustále menia. Ďalšiu časť tvoria noví investori na trhoch, ktoré sú samotne veľmi nové a rozvíjajúce sa. Iná časť spotrebiteľov si berie pôžičky alebo kreditné karty. V neposlednom rade sú tu aj tí, ktorí si otvárajú bankové účty po prvýkrát a zoznamujú sa s finančným trom. Dnešná rozmanitosť a zložitosť produktov ponúkaných na finančných trhoch, či už ide o investície, sporenie, úvery, môže byť výzvou aj pre tých, ktorí majú určité základné finančné znalosti. Pre tých, ktorí majú malé alebo žiadne skúsenosti a znalosti na finančných trhoch, to môže byť veľmi zložitý v dôsledku čoho môžu vykonávať nesprávne voľby a rozhodnutia.

Domácnosti v mnohých krajinách musia dnes čeliť oveľa viac finančným rozhodnutiam a nieť za tieto rozhodnutia mnohokrát väčšiu zodpovednosť. Mnohí z týchto jednotlivcov boli zároveň veľmi málo pripravení na finančnú zodpovednosť, ktorá sa na spomenuté rozhodnutia viaže a teraz sa stretávajú s ich dôsledkami. V konečnom dôsledku je nevyhnutné, aby sa spotrebitelia lepšie vzdelávali v problematike finančnej gramotnosti.

Dôsledkom tohto vývoja je, že sa riziko v určitej miere čiastočne presúva z vlád a finančných inštitúcií na domácnosti respektíve spotrebiteľov. Tento posun zodpovednosti sa najviditeľnejšie prejavuje pri prechode od dávkovo definovaných dôchodkových plánov

k programom, v ktorých sú definované príspevky. S prechodom na programy so stanovenými príspevkami budú penzie čoraz viac financované investíciami na kapitálových trhoch, v dôsledku čoho budú viac ovplyvňované pohybmi cien finančných aktív. V rámci programov so stanovenými príspevkami čelia jednotlivci množstvu finančných rizík, ktoré sa spájajú s takmer každou investíciou na kapitálovom trhu.

Jednotlivci tiež čelia vysokému riziku volatility v súvislosti s primeranosťou dôchodkového príjmu v závislosti od finančných podmienok v roku odchodu do dôchodku. V tejto súvislosti sa prejavujú oprávnené obavy, že si domácnosti nemusia byť vedomé a ani schopné prispôbiť sa a manažovať si tieto riziká. Domácnosti majú s najväčšou pravdepodobnosťou len minimálne skúsenosti s investovaním. Väčšina spotrebiteľských domácností má skúsenosti väčšinou s hypotekárnymi alebo spotrebnými úvermi, stavebným sporením alebo napríklad s podielovým fondom. Avšak aj keď sú si vedomé rizík, ktoré sú spojené s finančnými nástrojmi, môžu im chýbať finančné znalosti potrebné na to, aby pochopili, ako ich tieto riziká môžu reálne ovplyvniť. Prieskumy finančnej gramotnosti v mnohých krajinách reálne poukazujú na skutočnosť, že mnohí spotrebiteľia nemajú adekvátne finančné znalosti alebo pochopenie. Preto je nevyhnutné, aby si domácnosti boli vedomé toho, že budú čoraz viac znášať riziká tak ako ich musia znášať profesionálni investori. V dôsledku tejto skutočnosti bude kľúčové im poskytovať informácie, rady a pomoc, prostredníctvom ktorých spotrebiteľia dokážu zvládať tieto riziká.⁸

Riešená problematika našej bakalárskej práce na Slovensku, je aktuálne preverovaná neprehliadnuteľnou situáciou zapríčinenou pandémiou COVID-19, ktorá slovenské obyvateľstvo neovplyvňuje len zo zdravotnej stránky ale do veľkej miery aj z ekonomického hľadiska. Na Slovensku je téma finančnej gramotnosti a takisto zadlžovania domácnosti dlhodobo preberaná téma, ako napríklad veľmi rýchlo narastajúci dlh domácností, nízka finančná gramotnosť obyvateľov Slovenska alebo aj slabé a nedostatočné vzdelávanie populácie v tejto oblasti. Pandémia prišla nečakane, a Slovákov zasiahla ako po stránke obmedzenia príjmov domácnosti, tak aj po stránke využívania svojich úspor.

⁸ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Improving financial literacy : analysis of issues and policies*. Paris, France: Oecd, 2005. ISBN 9789264012561.

Stav finančnej gramotnosti je dlhodobý skúmaný jav v krajinách OECD, žiaľ v Slovenskej republike sa finančná gramotnosť skúma len krátku dobu a to nepravidelne. Slovenská republika v skúmaní finančnej gramotnosti v štúdií PISA dosiahla jedny z najhorších výsledkov zúčastnených krajín OECD jediná krajina, ktorá mala horšie výsledky ako Slovensko bola Čile. Výsledok tejto štúdie sa meral v bodoch a náš výkon z roku 2018 činil 481 bodov priemer krajinou OECD predstavoval 505 bodov, to znamená že naša krajina sa umiestnila nielen na chvoste výsledkov ostatných krajín ale aj podpriemerom výsledkov tejto štúdie.

Problémom, ktorý v našej krajine je v súvislosti s mierou finančnej gramotnosti najmä u dospeléj populácie, pri ktorej môžeme predpokladať, že práve táto časť obyvateľstva vykonáva najviac ekonomických a finančných rozhodnutí, či už sa jedná napr. o financovanie základných životných potrieb alebo o investovanie resp. sporenie si na dôchodok.

Národná banka Slovenska už pravidelných vlnách realizuje prieskum o finančnej situácii a spotrebe domácnosti v našej krajine, ktorá poukazuje na problém zhoršovania sa situácie medzi jednotlivými vlnami meraní. Na základné otázky o tejto problematike dokázalo správne odpovedať necelých 10% respondentov, čo reflektuje skutočnosť, že títo dospelí respondenti boli nedávno ešte študentmi, ktorí v rámci povinného vzdelávania nedostali takmer žiadne použiteľné vzdelanie v oblasti finančnej gramotnosti a riadenia dlhov. V neposlednom rade je problémom to, že aj dnešní študenti dostávajú minimálne vzdelanie na školách oblasti finančnej gramotnosti, čo nám v budúcnosti vytvára podobný problém, keďže títo študenti budú v priebehu niekoľkých rokov uskutočňovať vlastné finančné rozhodnutia. Tieto rozhodnutia môžu vo veľkej miere ovplyvniť správnosť a udržateľnosť dôsledkov, ktoré plynú z týchto rozhodnutí, keďže drvivá väčšina finančných služieb zaväzuje subjekty podobu desiatok rokov plniť záväzky, ktoré sú spojené s týmito rozhodnutiami.⁹

⁹ ČÍŽOVÁ, Lucia. Slováci sú zadlžení, naše deti patria vo finančnej gramotnosti medzi najhoršie na svete. Tieto školy to chcú zmeniť. In: *dobrenoviny.sk* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.dobrenoviny.sk/c/190798/slovaci-su-zadlzeni-nase-deti-patria-medzi-najhorsie-na-svete-vo-financnej-gramotnosti-tieto-skoly-to-chcu-zmenit>

Pravdepodobne najznámejšiu štúdiu o finančnej gramotnosti a nadmernej zadlženosti spracovali Lusardi a Tufano (2015)¹⁰. Zistili, že jedinci, ktorí majú menšie znalosti v oblasti finančnej gramotnosti, označujú svoje dlhy ako nadmerné. Okrem toho zistili, že dlžníci s vyššou finančnou gramotnosťou a so skúsenosťami s úvermi na bývanie, sa vyznačujú s oveľa menšími problémami so splácaním dlhov.

Huston (2012)¹¹ skúmal vplyv finančnej gramotnosti so zameraním na nákladovosť úverov jednotlivcov. Vo svojom výskume analyzuje tento vzťah, prostredníctvom úverov na bývanie a kreditných kariet medzi jednotlivcami v USA. V tejto štúdii poukazuje na výsledok skúmania, že u finančne gramotných ľudí je dvakrát vyššia pravdepodobnosť, že budú mať nižšie náklady na financovanie kreditných kariet aj hypotekárnych úverov.

Brown a kol. (2016)¹² skúmali prepojenie medzi finančnou gramotnosťou a dlhovým správaním sa u mladých Američanov. Zistili, že znalosť matematiky a finančné vzdelávanie zlepšujú platobnú schopnosť a disciplínu.

Náklady spojené s financovaním potrieb do veľkej miery závisia od voľby typu úverového produktu, napríklad úvery na bývanie sa vyznačujú s podstatne nižšími nákladmi ako kreditné karty alebo spotrebné bezúčelové úvery. V tejto súvislosti Gathergood (2011)¹³, potvrdil, že nízka finančná gramotnosť sa spája s vyšším rizikom možného problému so splácaním spotrebiteľského úveru.

¹⁰ LUSARDI, ANNAMARIA, TUFANO, PETER. Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. In: *Journal of Pension Economics and Finance* [online]. 2015, roč. 14, č. 4, s. 332-368 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1017/s1474747215000232

¹¹ HUSTON, Sandra J. Financial literacy and the cost of borrowing. In: *International Journal of Consumer Studies* [online]. 2012, roč. 36, č. 5, s. 566-572 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1111/j.1470-6431.2012.01122.

¹² BROWN, Meta et al. Financial Education and the Debt Behavior of the Young. In: *The Review of Financial Studies* [online]. 2016, roč. 29, č. 9, s. 2490-2522 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1093/rfs/hhw006

¹³ GATHERGOOD, John. Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. In: *Journal of Economic Psychology* [online]. 2012, roč. 33, č. 3, s. 590-602 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1016/j.joep.2011.11.006

Lin a kol. (2019)¹⁴ skúmali demografické faktory a ich vplyv na sklony k zadlžovaniu, kde zistili, že ženy majú vyššiu tendenciu sa vyhýbať úverom ako muži. Vedci skúmali aj porovnanie vekovej štruktúry pri rešpektovaní dlhového rizika, ktoré je s úvermi neoddeliteľne prepojené. Pri tomto skúmaní zistili (Keese 2012¹⁵; Sevim et al. 2012)¹⁶, že ľudia nad 45 rokov majú väčší rešpekt k rizikám spojeným s dlhmi ako ľudia do 30 rokov.

Nutné je spomenúť aj ďalšie dôsledky nižšieho finančného vzdelávania, ktoré vedci skúmali, napr. v oblasti spravovania osobných financií jednotlivcov (Bongini et al. 2015)¹⁷. Ďalej skúmanie vzťahu medzi nízkou finančnou gramotnosťou a slabým plánovaním svojho života na dôchodku (Lusardi a Mitchell 2014¹⁸; Banks a kol. 2010¹⁹; Hastings a Mitchell 2020²⁰).

V prípade zlých finančných rozhodnutí sa ľudia dostávajú do finančných ťažkostí. V dôsledku toho, ak sa to nerieši, môže sa vyvinúť do systémového problému pre ekonomiku

¹⁴ LIN, Liqiong et al. Determinants of credit card spending and debt of Chinese consumers. In: *International Journal of Bank Marketing* [online]. 2019, roč. 37, č. 2, s. 545-564 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1108/ijbm-01-2018-0010

¹⁵ KEESE, Matthias. Who feels constrained by high debt burdens? Subjective vs. objective measures of household debt. In: *Journal of Economic Psychology* [online]. 2012, roč. 33, č. 1, s. 125-141 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1016/j.joep.2011.08.002

¹⁶ SEVIM, Nurdan, TEMIZEL, Fatih, SAYILIR, Özlem. The effects of financial literacy on the borrowing behaviour of Turkish financial consumers. In: *International Journal of Consumer Studies* [online]. 2012, roč. 36, č. 5, s. 573-579 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1111/j.1470-6431.2012.01123.x

¹⁷ BONGINI, Paola, COLOMBO, Luca, IWANICZ-DROZDOWSKA, Małgorzata. Financial literacy: Where do we stand? In: *Journal of Financial Management, Markets and Institutions* [online], s. 3-12. Dostupné na internete: <https://EconPapers.repec.org/RePEc:mul:jdp901:doi:10.12831/80527:y:2015:i:1:p:3-12>

¹⁸ LUSARDI, Annamaria, MITCHELL, Olivia S. The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. In: *Journal of Economic Literature* [online]. 2014, roč. 52, č. 1, s. 5-44 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1257/jel.52.1.5

¹⁹ BANKS, James, O'DEA, Cormac, OLDFIELD, Zoë. Validate User. In: *academic.oup.com* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: <https://academic.oup.com/ej/article-abstract/120/548/F381/5089502?redirectedFrom=fulltext>

²⁰ HASTINGS, JUSTINE, MITCHELL, OLIVIA S. How financial literacy and impatience shape retirement wealth and investment behaviors. In: *Journal of Pension Economics and Finance* [online]. 2018, roč. 19, č. 1, s. 1-20 [cit. 12.01.2020]. DOI: 10.1017/s1474747218000227

ako celok. To je jeden z dôvodov vzdelávacej politiky ako investície do ľudského kapitálu (Kim et al. 2013). Ide o nákladnú a dlhodobú investíciu, no v budúcnosti sa očakáva, že prinesie vysokú návratnosť z hľadiska ekonomického rastu a celkovej stability finančného systému (Hastings et al. 2011²¹; Mitchell a Lusardi 2015²²).²³

1.3. Rezervy domácnosti a pandémie COVID - 19

Dôsledky pandémie koronavírusu ktoré spôsobili obrovské výpadky príjmov domácnosti a takisto aj takmer všetkých firiem sa dá predpokladať, že Slovensko ocitne v jednej z najhorších ekonomických kríz s ktorými sme sa stretli počas mimo vojnových období. Tieto výpadky boli spôsobené v najväčšej miere karanténymi opatreniami, ktoré boli priamo spojené s prerušením, alebo dokonca aj so zastavením výroby v určitých odvetviach a aj s obrovským obmedzeným poskytovaním služieb, ako napríklad najviac zasiahnuté odvetvie reštaurácií, hotelov a kaviarní a s nimi spojenými výrobcami a dodávateľmi do týchto odvetví.

Stav úspor slovenských obyvateľov sa dá povedať že je až v kritickom stave, kde približne 10% slovenských domácností nemá žiadne finančné rezervy, 20% obyvateľov má finančné rezervy najviac na jeden mesiac ďalšie polovica má rezervy na maximálne šesť mesiacov v prípade výpadku príjmov. Domácnosti, ktorých príjem pochádza priamo z najviac postihnutých odvetví obchodu a služieb, sú na tom z pohľadu úspor podstatne horšie a to konkrétne až 30% týchto domácností majú rezervy najviac na jeden mesiac a 60% domácností má úspory na najviac 6 mesiacov v prípade výpadku príjmu. Vo všeobecnosti

²¹ HASTINGS, Justine, MITCHELL, Olivia S., CHYN, Eric. Fees, Framing, and Financial Literacy in the Choice of Pension Manager. In: *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace* [online]. 2011, s. 100-115 [cit. 21.05.2022]. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199696819.003.0006

²² MITCHELL, Olivia S, LUSARDI, Annamaria. Financial literacy and economic outcomes: Evidence and policy implications. In: *The Journal of Retirement* [online]. 2015, roč. 3, s. 107-114. DOI: 10.3905/jor.2015.3.1.107

²³ KUROWSKI, Łukasz, INSTITUTE OF FINANCE, WARSAW SCHOOL OF ECONOMICS. Household's Overindebtedness during the COVID-19 Crisis: The Role of Debt and Financial Literacy. In: *Risks* [online]. 2021, roč. 9, č. 4, s. 62 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.3390/risks9040062

až 10% slovenských domácností nemá takmer žiadne finančné rezervy a približne 90% domácností má takéto rezervy najviac podobu 6 mesiacov.

Na základe mikroekonomických údajov z roku 2017 zozbieraných Národnou bankou Slovenska v spolupráci so Štatistickým úradom slovenskej republiky, ktoré analyzovali na základe projektu HFCS, ktorý skúmal situáciu obyvateľov slovenskej republiky s dôrazom na finančné rezervy, ktoré Slováci majú. Pod týmito finančnými rezervami si môžeme predstaviť finančné aktíva, ako napríklad prostriedky na bežných alebo sporiacich účtoch, termínované vklady alebo aj podielové fondy, v ktorých slovenské domácnosti držia svoje prostriedky. V neposlednom rade bola skúmaná informácia o možnosti získania potrebných finančných prostriedkov v prípade núdze od svojich blízkych vo výške 5000 €.

Zo zistení údajov z tohto výskumu môžeme zhodnotiť, že až 10% slovenských domácností nemalo takmer žiadne finančné rezervy a len okolo 50% domácností má finančné rezervy v prípade núdze len na obdobie 6 mesiacov. Výška finančných úspor slovenských domácností predstavuje v mediánovej hodnote približne 2800 €. Priemernou hodnotou úspor na nepredvídateľné okolnosti na Slovensku podľa tohto prieskumu predstavuje 10 000. Iba 45% súčasných slovenských domácností má možnosť si v prípade núdze požičať od svojich blízkych alebo rodiny neformálnu pôžičku vo výške 5000€. Pri možnosti si takto neformálne požičať od svojich blízkych zabudnúť na obdobie v ktorom bol tento prieskum uskutočňovaný a v prípade krízy by s takmer istotou výška a možnosť si požičať výrazne klesla.

Z pohľadu skupín domácností, z ktorých sú najviac ohrozené domácnosti, v ktorých sa nachádzajú nezamestnaní členovia, pri ktorých v prípade krízy by finančná rezerva bola postačujúca najviac na jeden mesiac. Pri týchto domácnostiach predstavujem a hodnota likvidných finančných sumy vo výške 500 €, zároveň možnosť tejto skupiny požiadať blízkych alebo rodinu o finančnú pomoc v prípade núdze predstavuje len 20%.

Pri domácnostiach, ktorých zdroj príjmu predstavuje podnikateľskú aktivitu, ich výška rezerv najväčšia, kde približne 50% týchto domácností má pripravenú rezervu až na 6 mesiacov. Pri týchto samostatne zárobkovo činných osobách v domácnostiach je na druhej strane najpravdepodobnejšia možnosť straty resp. kolísania výšky a pravidelnosti príjmu,

kde ale z pohľadu možnosti požičania si peňazí od blízkych predstavuje takisto najvyššiu možnosť až 56%.

Pri skúmaní sektorov ktorý domácnosti pracujú sa zistilo, že až 30% pracuje v najviac ohrozených sektoroch, ktoré možno považovať cestovný ruch, veľkoobchod a maloobchod a gastronómiu. Až 60% domácností pracujúcich v týchto odvetviach má k dispozícii finančnú rezervu postačujúcu na maximálne 6 mesiacov.

Vo všeobecnosti priemerné finančné rezervy v slovenských domácnostiach predstavujú sumu okolo 10 000 €, treba však prihliadať na fakt, ktorým je veľmi nerovnomerné rozloženie tejto sumy. Približne až 10% slovenských domácností nemá žiadne finančné rezervy, približne 20% domácností má k dispozícii finančné prostriedky vo výške maximálne 500 €, pri ktorých môžeme predpokladať, že takáto výška finančných rezerv vystačí na obdobie maximálne dvoch mesiacov.²⁴

Podľa poľského výskumu z roku 2021 „Household’s Overindebtedness during the COVID-19 Crisis: The Role of Debt and Financial Literacy“²⁵ [Nadmerný dlh domácností počas krízy COVID-19], nám pandémie COVID-19 ukázala, aké je dôležité je si plánovať a pripravovať vlastnú finančnú rezervu na možné neočakávané situácie ako napríklad stratu príjmu.

V tejto súvislosti zohráva obrovskú úlohu finančné vzdelávanie a finančná gramotnosť spoločnosti. Cieľom tohto poľského výskumu je overiť, či domácnosti s vyššou úrovňou finančnej gramotnosti majú lepšie schopnosti riadiť a vytvárať rezervy z pohľadu rozpočtu domácností, ktoré v prípade možnej krízy znižuje riziko, že domácnosti nebudú schopné platiť svoje záväzky. Výskum finančnej a dlhovej gramotnosti v Poľsku podobne ako u nás na Slovensku nie je dostatočne rozvinutý.

²⁴ ANALYTICI ÚMS et al. *Majú slovenské domácnosti rezervy pred krízou?* | Analytický komentár č. 78 [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/documents/_komentare/analytickekomentare/2020/ak78_financne_rezervy_domacnosti.pdf

²⁵ KUROWSKI, Łukasz, INSTITUTE OF FINANCE, WARSAW SCHOOL OF ECONOMICS. Household’s Overindebtedness during the COVID-19 Crisis: The Role of Debt and Financial Literacy. In: *Risks* [online]. 2021, roč. 9, č. 4, s. 62 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.3390/risks9040062

V lete 2020 sa v Poľsku uskutočňovali prieskumy medzi 1300 zúčastnenými poľskými domácnosťami. Tieto prieskumy poukazujú na skutočnosť, že ľudia s vyššou finančnou a dlhovou gramotnosťou sú menej postihnutí nadmerným zadlžovaním sa a počas krízy sú ľudia s vyššou dlhovou gramotnosťou lepšie pripravení na zvládanie svojich úverových záväzkov. Ďalším zaujímavým zistením, na ktorý sa v rámci tohto výskumu v Poľsku prišlo, je úverová skúsenosť respondentov. Respondenti, ktorí majú skúsenosti so spotrebnými úvermi, majú častokrát väčšie problémy so splácaním svojho dlhu ako domácnosti, ktoré splácajú hypotekárne úvery.

Pri tomto zistení môžeme predpokladať, že prostredníctvom spotrebných úverov osoby častokrát financujú svoje krátkodobé potreby, ktoré môžu vyplývať aj zo zanedbaného finančného plánovania a nevytváranie rezerv, kdežto pri využívaní hypotekárnych úverov sa väčšinou financujú dlhodobé potreby klientov ako napríklad bývanie.

Pandémia koronavírusu zdôraznila domácnostiam, aké je dôležité plánovanie rozpočtu a rezerv domácností, najmä z dôvodu, že mnoho domácností zasiahlo zastavenie činnosti zamestnávateľov, ktorí zamestnávajú ekonomicky aktívnych členov domácností. V dôsledku týchto skutočností sa stáva téma zadlžovania sa domácnosti a riadenie ich dlhov veľmi aktuálnou a veľmi dôležitou témou, ktorej dlhodobé riešenie je vo veľkej miere najmä finančné vzdelávanie spoločnosti.

Z pohľadu štátu je takmer vždy efektívnejšie problémy predvídať a pomocou nastavenia politiky k danej problematike sa snažiť predchádzať daným problémom ako ich neskôr riešiť nástrojmi hospodárskej politiky. Nedostatočná finančná a dlhová gramotnosť vyvoláva logické otázky v téme udržania dlhodobej schopnosti splácania záväzkov dlžníkov a zároveň tento stav môže skončiť v situácii, kde si úvery berú aj ľudia, ktorí tieto úvery nedokážu splatiť riadne a v plánovanej dobe splatnosti, kde následne tieto úvery zlyhávajú.

V predmetnom poľskom výskume autori nachádzajú podľa výsledkov nízku dlhovú gramotnosť, ktorá je zároveň porovnateľná s dlhovou gramotnosťou občanov USA zistenou v štúdií Lusardi a Tufano (2015)²⁶.

Autori tohto výskumu poukazujú na dôležitosť finančného a dlhového vzdelávania občanov, kde dlhodobé finančné vzdelávanie jedincov môže zásadne prispieť k príprave domácnosti na obdobie výpadkov príjmov.

1.4. Opatrenia NBS pre reguláciu zadlžovania sa domácností

Z dôvodu neustáleho a relatívne vysokého medziročného rastu úverov poskytnutých domácnostiam na Slovensku sa Národná banka Slovenska od roku 2014 rozhodla, že aktívne pristúpi k postupnému zavádzaniu limitov. Tieto limity sa zameriavajú na reguláciu poskytovania úverov domácnostiam. Spoločne s nadmerným rastom úverov poskytnutých domácnostiam na Slovensku sa takisto zvyšuje aj zadlženosť domácností v porovnaní s väčšinou krajín Európy. Limity na poskytovanie úverov domácnostiam v súčasnosti fungujú prostredníctvom balíka limitov pre banky. Tento balík tvoria viaceré limity, ktoré posudzujú napr. celkovú zadlženosť k príjmom žiadateľov o úver (DTI), ukazovateľ, ktorý skúma schopnosť splácať úver (DSTI), maximálny vek v dobe splatnosti úveru, úverový šok v dôsledku zvýšenie úrokových sadzieb a takisto limit zabezpečenia úverom na bývanie (LTV).

Spočiatku sa časť limitov zaviedla vo forme odporúčania, konkrétne od roku 2014. Následne v roku 2017 boli limity pretransformované do záväznej formy, kde v tejto spojitosti došlo aj k sprísneniu jednotlivých limitov. Vplyv zavedených limitov sa priamo prejavuje na zmene poskytovania nových úverov podľa ukazovateľa limitu LTV. Narastajúci sa výskyt úverov s parametrami okolo limitov upriamuje pozornosť na fakt, že

²⁶ LUSARDI, ANNAMARIA, TUFANO, PETER. Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. In: *Journal of Pension Economics and Finance* [online]. 2015, roč. 14, č. 4, s. 332-368 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1017/s1474747215000232

určitá časť dlžníkov, ktorá sa pohybuje potenciálne nad dnešným limitom si aj po zavedení limitu zobrala úver, ale s nižšou hodnotou. Ďalším pozoruhodným výsledkom je vplyv limitov na úvery na bývanie, v prípade dlžníkov, ktorí žiadali iba o úver na bývanie, kde dlžníci, ktorí žiadali o úver na bývanie a zároveň aj o spotrebiteľský úver ako reakciu na zavedené limity pravdepodobne znižovali skôr objem spotrebiteľského úveru.

„Zavedené limity majú za úlohu najmä spomalenie kumulácie systémových rizík spojených s nadmerným poskytovaním úverov domácnostiam v dobrých časoch. V dôsledku tohto vplyvu sa zníži veľkosť dopadu krízového obdobia na banky kvôli nižším stratám z kreditného rizika. Zavedené limity znižujú rizikovosť úverov domácnostiam. Limity v oblasti LTV znižujú najmä stratu v prípade zlyhania, pričom limity DSTI znižujú najmä pravdepodobnosť zlyhania jednotlivých úverov. Limit DTI vplýva predovšetkým na objem úverov.“²⁷

„Súčasná koronakríza je prvé obdobie možnej materializácie nakumulovaných systémových rizík. Aj keď limity v oblasti LTV ešte nemohli zaučinkovať z dôvodu malého počtu zlyhávaní kvôli možnému odkladu splátok, ukazuje sa predovšetkým vhodnosť zavedenia DSTI limitov. Najviac dotknutí dlžníci po prepuknutí koronakrízy sa ukázali byť dlžníci, ktorí už pred krízou vykazovali vysoké hodnoty DSTI. Títo dlžníci si aj vo väčšej miere žiadali o odklad úverových splátok.“²⁸

V tejto časti našej práce sa budeme venovať jednotlivým limitom, ktoré sú spojitosti s obmedzovaním poskytovania úverov domácnostiam v platnosti a sú záväzné pre každú jednu banku na Slovenskom trhu.

²⁷ CESNAK, Martin et al. *Príležitostná štúdia NBS č. 3/2021 Analýza vplyvu opatrení v oblasti poskytovania úverov domácnostiam* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/OP_3_2021_Cesnak_Klacso_Vasil_Analyza_vplyvu_opatreni_v_oblasti_poskytovania_uverov_domacnostiam.pdf

²⁸ CESNAK, Martin et al. *Príležitostná štúdia NBS č. 3/2021 Analýza vplyvu opatrení v oblasti poskytovania úverov domácnostiam* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/OP_3_2021_Cesnak_Klacso_Vasil_Analyza_vplyvu_opatreni_v_oblasti_poskytovania_uverov_domacnostiam.pdf

1.4.1 Limit DTI

Limit DTI sleduje maximálnu celkovú zadlženosť domácnosti resp. žiadateľov o úver k ich ročnému príjmu, touto cestou reguluje maximálnu výšku úveru, ktorú žiadateľ alebo žiadatelia môžu získať. Hlavným dôvodom na zavedenie Limiu DTI bol hlavne nadmerný rast zadlženosti slovenských domácností. Limit DTI sa zaviedol do platnosti od 1. júla 2018 s postupným sprísnením poskytovania výnimiek. Tento limit sa zaviedol na úrovni 8.²⁹

1.4.2 Limit LTV

Limit LTV bol spočiatku na úrovni 100%, to znamená že v praxi bolo možné založiť si nehnuteľnosti s úverom na bývanie do jeho reálnej hodnoty stanovenej znalcom základe znaleckého posudku predmetnej nehnuteľnosti. Prvé zavedenie tohto limitu bolo koncom roka 2014 a neskôr sa začal sprísňovať od júla 2018 kde sa jeho hranica znížila na 90% z hodnoty nehnuteľnosti a následne sa postupne znížil na úroveň 80 až 90% z hodnoty nehnuteľnosti.

„Hlavným dôvodom zavedenia limitu na úvery s vysokým LTV je snaha o zdravý a udržateľný vývoj na trhu úverov na bývanie a zníženie rizika vzniku cenových nerovnováh na trhu nehnuteľností. Vysoké hodnoty LTV môžu spôsobiť problémy pri prípadnom poklese cien nehnuteľností tak pre spotrebiteľa, ako aj pre veriteľa. Ak spotrebiteľ zlyhá v splácaní úveru, jeho nehnuteľnosť nemusí postačovať na vyplatenie úveru a je vystavený exekučnému konaniu. Na druhej strane, aj veriteľovi vzniká zvýšená strata.“³⁰

„Pri úveroch na bývanie vo výške 100 % hodnoty nehnuteľnosti sa spotrebiteľ na kúpe nehnuteľnosti nepodieľa vlastnými zdrojmi. Tým sa znižuje jeho motivácia k zodpovednému

²⁹ CESNAK, Martin et al. Príležitostná štúdia NBS č. 3/2021 Analýza vplyvu opatrení v oblasti poskytovania úverov domácnostiam [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/OP_3_2021_Cesnak_Klacso_Vasil_Analyza_vplyvu_opatreni_v_oblasti_poskytovania_uverov_domacnostiam.pdf

³⁰ NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. Opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie platné od 1. januára 2020 (Prehľad) [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/documents/_dohlad/makropolitika/unb-opatrenie_prehľad.pdf

rozhodnutiu o kúpe nehnuteľnosti. Trh nehnuteľností sa následne dostáva do nerovnováhy a riziko negatívneho dopadu na spotrebiteľov aj veriteľov sa zvyšuje.“³¹

1.4.3 Limit na ukazovateľ schopnosti spotrebiteľa splácať úver (DSTI)

Limit DSTI je v dnešnej dobe na úrovni 60%. Tento limit sleduje príjem dlžníka s prihliadnutím na jeho životné minimum a životné minimum členov jeho domácnosti tak, aby mu ostala finančná rezerva aj pod odrátaní jeho splátok záväzkov.

„Cieľom limitu je zabezpečiť, aby spotrebiteľovi zostala istá časť príjmu ako rezerva pre nepredvídané udalosti. Zníži sa tým riziko zlyhania úveru v prípade zhoršenia ekonomických podmienok. Čistý príjem spotrebiteľa sa preto najprv zníži o jeho životné minimum a životné minimum manželky a detí. Zo zvyšku príjmu spotrebiteľa je možné 60 % použiť na splácanie finančných záväzkov (vrátane zohľadnenia prípadného nárastu úrokových sadzieb), čiže mu zostane rezerva 40 %.“³²

³¹ NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie platné od 1. januára 2020 (Prehľad)* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/documents/_dohlad/makropolitika/unb-opatrenie_prehľad.pdf

³² NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie platné od 1. januára 2020 (Prehľad)* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/documents/_dohlad/makropolitika/unb-opatrenie_prehľad.pdf

2. CIEĽ PRÁCE, METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

Cieľom našej predkladanej bakalárskej práce je identifikácia príčin a dôsledkov zadlžovania sa slovenských domácností s návrhom opatrení smerujúcich k racionalizácii miery zadlžovania sa priemernej slovenskej domácnosti. V našej práci sme si stanovili popri hlavných cieľoch aj parciálne ciele, prostredníctvom ktorých sa snažíme dostať hlbšie do problematiky nízkej finančnej gramotnosti a zadlžovania sa domácnosti.

Ako jeden z parciálnych cieľov sme si stanovili analyzovať a zistiť vývoj stavu finančnej gramotnosti na Slovensku. Realizujeme ho prostredníctvom využitia otázok z výskumu HFCS a jeho následného porovnania výsledkov s výsledkami HFCS z rokov 2014 a 2017, ktoré realizovala Národná banka Slovenska. Tento cieľ sčasti dopĺňa ďalší čiastkový cieľ a to z jednoduchého dôvodu, že v súčasnej dobe nemáme aktuálne výsledky z tohto prieskumu, takže nevieme jednoznačne určiť trend vývoja finančnej gramotnosti na Slovensku. Z tohto dôvodu sme si prostredníctvom našej vzorky respondentov v dotazníkovom prieskume preverili ich znalosti v tejto problematike a skúmame trend vývoja a znalosti jednotlivcov v tejto problematike.

Ďalším parciálnym cieľom, ktorý skúmame v našej bakalárskej práci je analýza vedomostí a znalostí respondentov o úveroch, ktorí majú už splácajú úvery. Zistujeme, aké parametre o svojich úveroch vedia, čo sú pre nich najpodstatnejšie parametre pri úveroch resp. skúmame, či vôbec rozumejú jednotlivým parametrom alebo či ich zaujíma iba výška splátky.

Príčinou zadlžovania sa domácností je najmä stav nízkej finančnej gramotnosti, ktorú je možné „napraviť“ prostredníctvom kvalitného vzdelávania v oblasti financií. Dôsledky zadlžovania sa slovenských domácností zisťujeme a analyzujeme pomocou dotazníkového výskumu, ktorý je zameraný na reálny stav a vedomosti slovenských domácností v prípade, že už majú určitú formu úverových záväzkov. Príčiny zadlžovania sa zisťujeme a overujeme pomocou skúmania finančnej gramotnosti našich respondentov takisto pomocou dotazníka a výskumu, ktorého časť sa zameriava na skúmanie finančnej gramotnosti.

Základnými východiskami pre úspešné spracovanie našej bakalárskej práce boli najmä poznatky získané z domácej a zahraničnej odbornej literatúry, článkov a v neposlednom rade aj praktické zistenia, ktoré sme nadobudli prostredníctvom nášho realizovaného dotazníkového prieskumu. Od počiatku práce sme využívali metódu analýzy, ktorá nám pomáhala z hľadiska zhromažďovania podstatných informácií k spracovaniu problematiky. Následne sme si vypracovali osnovu práce ktorú sme dodržiavali a vychádzali z nej počas celého spracovávania našej bakalárskej práce. Neoddeliteľnou súčasťou tejto práce bolo využívanie abstrakcie ako metódy skúmania či už v teoretickej a praktickej časti. Táto metóda nám napomáhala k oddeleniu podstatných informácií a zistení od tých nepodstatných pre naplnenie cieľov práce. V našej práci sme využívali aj metódy indukcie a dedukcie, pomocou ktorej sme poukazovali na jednotlivé prístupy vedcov a autorov k jednotlivým problematikám a závery z ich zistení sme následne zovšeobecňovali.

V praktickej časti našej práce, kde sme prostredníctvom dotazníkového prieskumu zisťovali aktuálny stav diskutovanej problematiky sme využívali metódu komparácie, ktorá nám zabezpečovala adekvátne porovnania s prieskumami z minulých období. K vyhodnoteniu a spracovaniu získaných odpovedí od respondentov sme využívali matematicko-štatistické metódy, prostredníctvom ktorých sme dostali požadované dáta.

3. Výsledky práce

V ďalšej časti bakalárskej práce sa venujeme analýze rozhodovania sa subjektov pri otázkach a nástrahách, s ktorými sa subjekty môžu stretnúť pri bežných otázkach a problematike nadobudnutia nehnuteľnosti na bývanie resp. čo najvhodnejšieho spôsobu voľby financovania tohto cieľa.

Náš výskum bol realizovaný prostredníctvom anonymného elektronického dotazníka, z ktorého sme získavali odpovede na naše otázky. Z dôvodu efektívnosti spracovania a zozbierania informácií sme využili formu elektronického prieskumu, na ktorých nám zodpovedali respondenti z viacerých oblastí Slovenska a to vďaka vyššie spomenutej forme nášho prieskumu.

Tento dotazník tvorilo 16 otázok, bol rozdelený na 3 hlavné časti z ktorých každá bola zameraná na iné parciálne ciele.

Prvá sekcia dotazníka skúma základné vstupné informácie o subjektoch ako: vek respondentov, ich najvyššie ukončené vzdelanie, ich pohlavie, základnú otázku či majú vedomosť o tom, že je potrebné mať vlastné zdroje pri financovaní bývania a otázky, ktoré zisťujú preferencie respondentov pri výbere medzi jednotlivými parametrami úverov.

V druhej sekcii nášho dotazníka sa zameriavame na analýzu spôsobu rozhodovania sa jednotlivcov pri nadobudnutí nehnuteľnosti a financovania predmetných nehnuteľností. Táto sekcia dotazníka spočíva z jednoduchých otázok, ktoré zisťujú či subjekty kupovali nehnuteľnosti prostredníctvom úverov, akú časť z kúpnej ceny tvorili úvery, akou formou úveru financovali toto nadobudnutie a aké parametre o svojom úvere respondenti vedia.

Tretia, posledná sekcia nášho dotazníka spočíva z otázok na finančnú gramotnosť z prieskumu o finančnej situácii a spotreby domácnosti (HFCS). Tieto otázky skúmajú, či respondenti rozumejú rozdielu medzi hypotekárnymi úvermi, či rozumejú základnému princípu fungovania inflácie a jej dôsledkom, ako rozumejú investovaniu a s ním spojeným rizikám a posledná otázka zisťuje, či subjekty dokážu rozlíšiť rozdiely medzi jednotlivými finančnými nástrojmi ako sú akcie a dlhopisy. V tejto sekcii sme zisťovali odpovede a ich

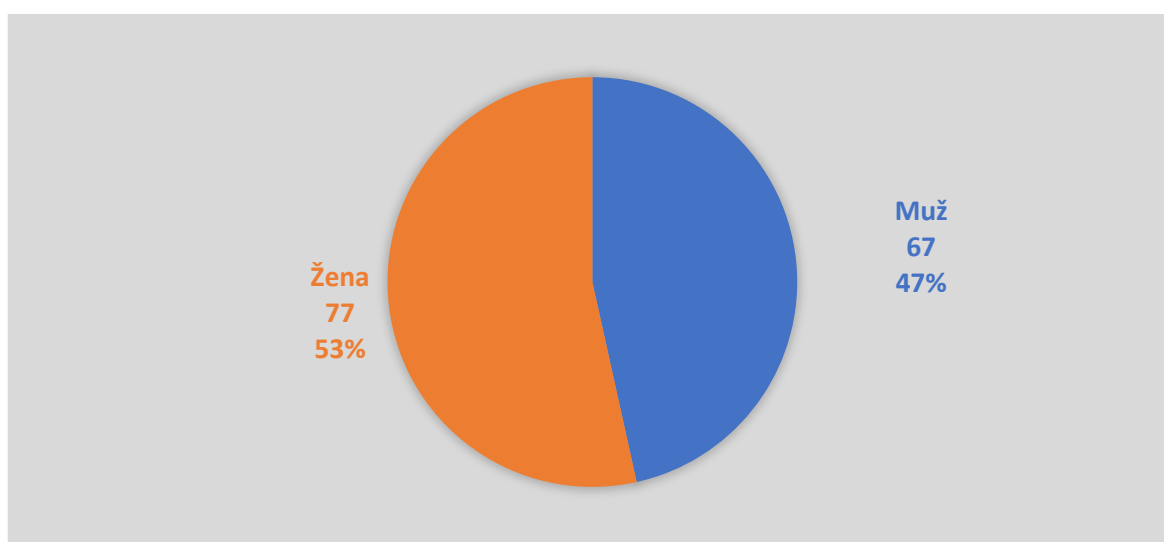
vývoj v porovnaní s výsledkami z predchádzajúcich rokov, ktoré realizovala Národná banka Slovenska.

3.1. Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu

Prvá sekcia nášho výskumu – Vstupné otázky

Prvá otázka a zároveň vstupná otázka nášho výskumu, je základná na určenie pohlavia respondentov a počtu respondentov. Na náš dotazník odpovedalo viac žien ako mužov v percentuálnom pomere 55% žien a 45% mužov. Celkovo na náš dotazník odpovedalo 144 respondentov.

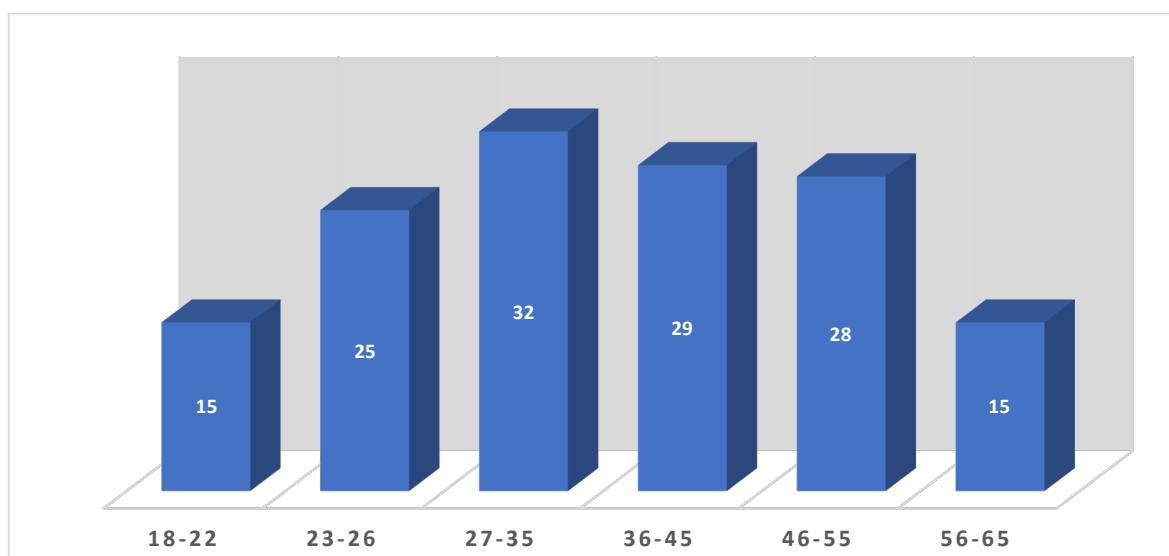
Graf 1: Počet a pohlavie respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie

Druhá otázka - Táto otázka skúma rozloženie vekových skupín respondentov, najpočetnejšiu časť respondentov tvoria respondenti o veku 36 až 45 rokov najmenšiu časť tvoria respondenti vo veku 56 až 65 rokov.

Graf 2: *Vek respondentov*

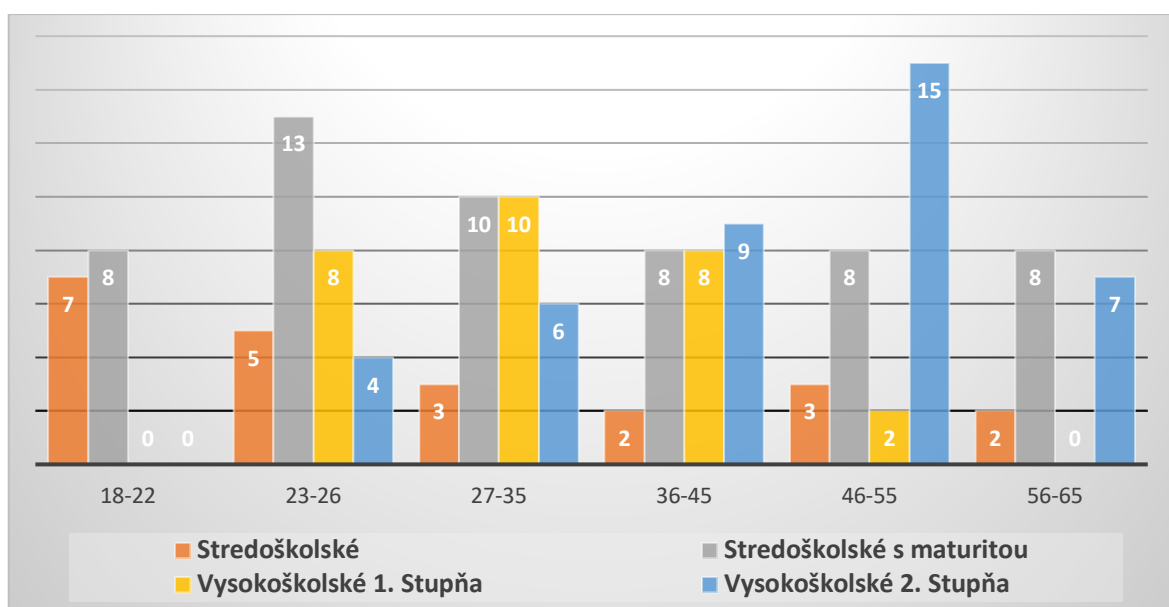

Zdroj: Vlastné spracovanie

Tretia otázka - Aké je vaše najvyššie ukončené vzdelanie?

Pri tejto otázke najväčšiu časť účastníkov tvoria jednotlivci s najvyšším ukončením vzdelaním stredoškolského stupňa s maturitou a najmenej zastúpenú časť tvoria stredoškolsky vzdelaní jednotlivci bez maturity.

Graf 3: *Vek a najvyššie dosiahnuté vzdelanie respondentov*

Zdroj: Vlastné spracovanie

Štvrtá otázka - ak si chcete kúpiť nehnuteľnosť, potrebujete mať vlastné finančné prostriedky?

Touto otázkou skúmame vedomosti respondentov v prípade situácie, keď by kupovali nehnuteľnosť a potrebovali by získať finančné prostriedky na uskutočnenie tohto cieľa. Zisťujeme, či respondenti majú základné povedomie o pravidlách, ktoré sú v dnešnej dobe platné a zaužívané, keď už banky neposkytujú 100 - percentné financovanie nadobudnutia nehnuteľnosti prostredníctvom hypotekárneho úveru.

Graf 4: *Názory respondentov na kúpu nehnuteľnosti*

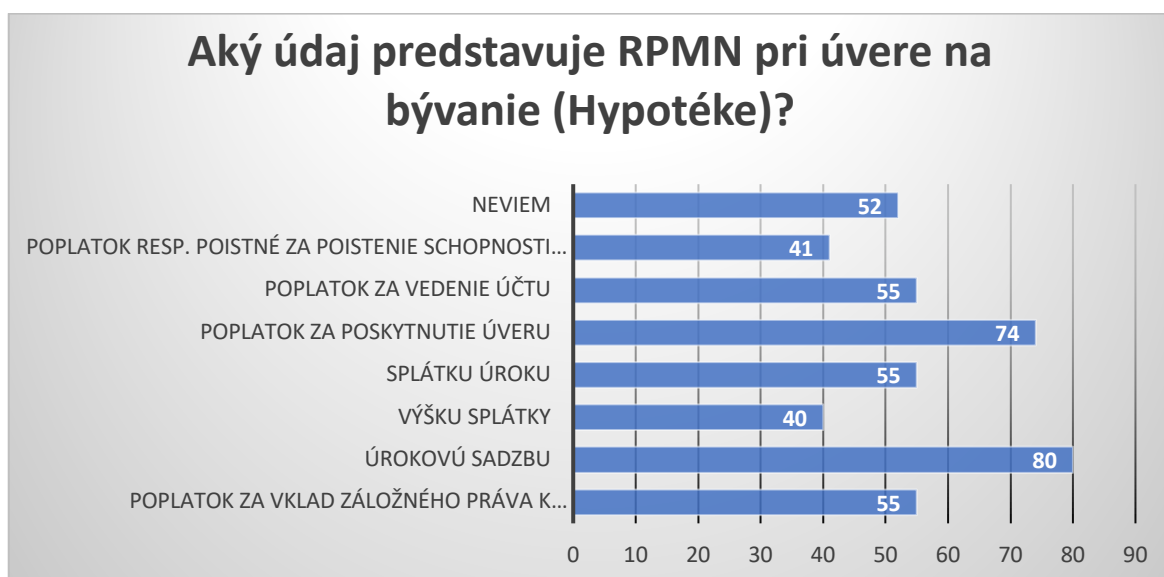

Zdroj: Vlastné spracovanie

Piata otázka - aký údaj predstavuje RPMN pri úvere na bývanie.

Touto otázkou sa snažíme zistiť, či respondenti rozumejú určitým parametrom úveru na bývanie, ktorý je najviac vhodný na nadobudnutie nehnuteľnosti a najreálnejšie zobrazuje náklady spojené s využívaním prostriedkov z externého zdroja – banky. Pri tejto otázke bolo možné zvoliť viacero odpovedí, pričom najviac respondentov odpovedalo že údaje RPMN predstavuje úrokovú sadzbu.

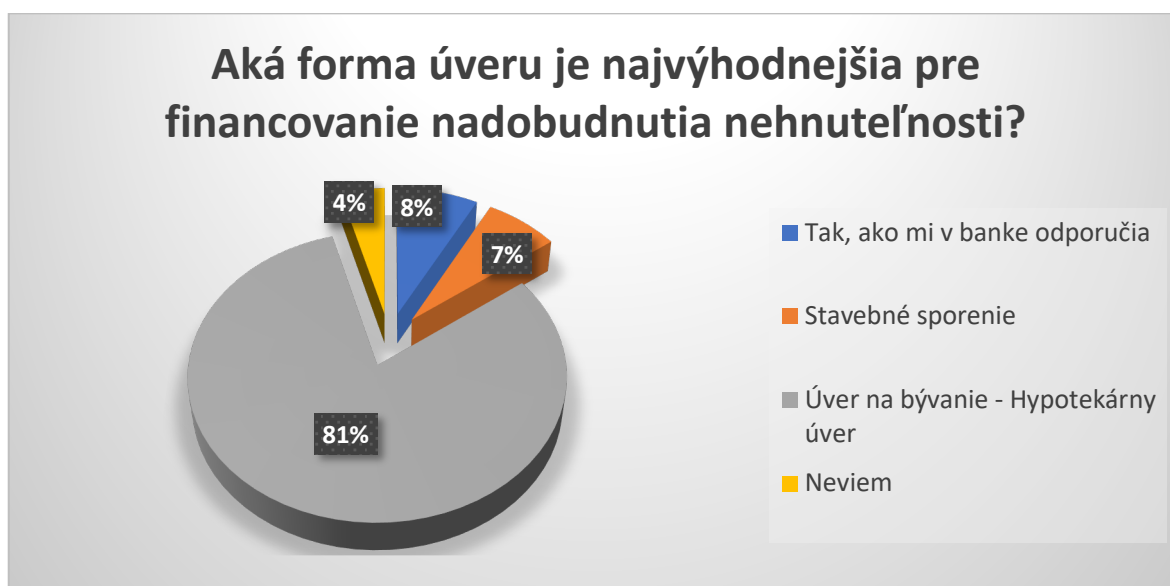
Graf 5: Vedomosti respondentov o problematike RPMN

Zdroj: Vlastné spracovanie

Šiesta otázka - aká forma úveru je najvýhodnejšia pre financovanie nadobudnutia nehnuteľnosti. V tejto otázke sa snažíme zistiť, subjektívny názor respondentov, ktorý úver resp. forma úveru je najvhodnejšia pre financovanie nadobudnutia nehnuteľnosti a či rozlišujú jednotlivé formy úverov na predmet financovania. Takisto zistíme, či existujú respondenti, ktorí sa v plnej miere spoliehajú na odporúčania, ktoré dostanú v banke.

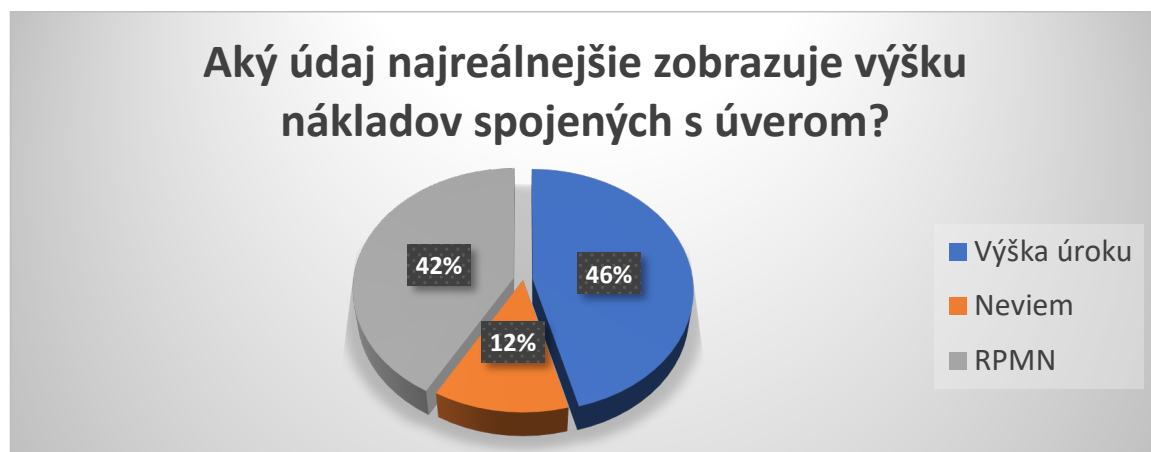
Graf 6: Názory respondentov na formy úverov

Zdroj: Vlastné spracovanie

Siedma otázka - aký údaj na reálne že zobrazuje výšku nákladov spojených s úverom. Skúmame, či respondenti rozlišujú najreálnejší parameter úverov v spojitosti s nákladmi, ktoré sú spojené s požíčaním si finančných prostriedkov od banky.

Graf 7: *Názory respondentov na údaje spojené s nákladmi pri výbere úverov*

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ôsma otázka - ktorý parameter je pre vás najpodstatnejší pri rozhodovaní medzi jednotlivými úvermi. V tejto otázke sa zameriavame na reálne rozhodovanie sa subjektov pri výber medzi jednotlivými úvermi, resp. ponukami z rôznych inštitúcií a zároveň aj kontrolujeme odpoveď z predchádzajúcej otázky.

Graf 8: *Opodstatnenosť parametrov pri rozhodovaní o úvere*

Zdroj: Vlastné spracovanie

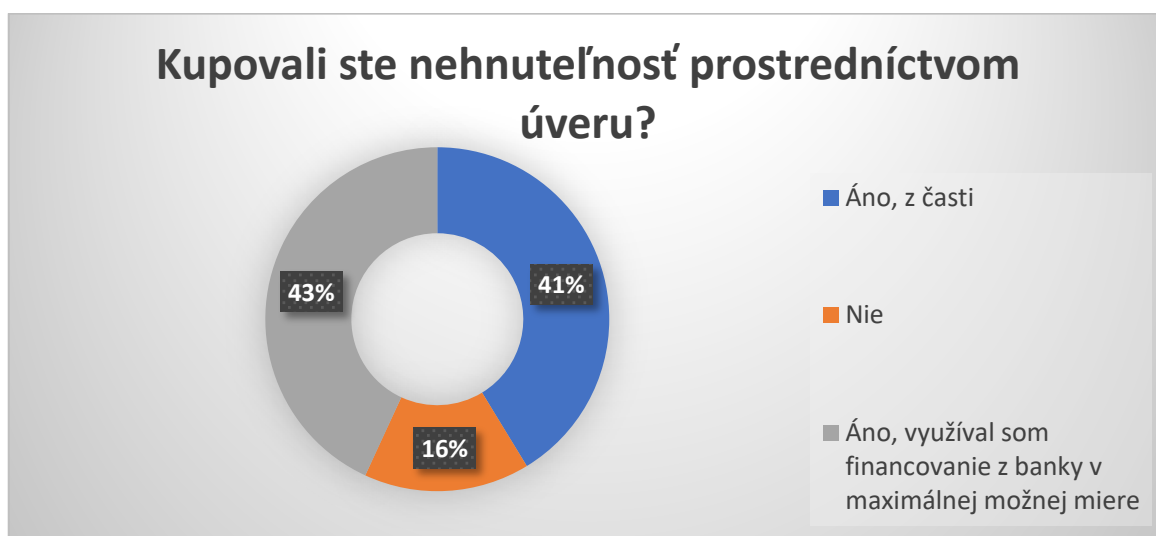
Druhá sekcia nášho výskumu – Vlastní nehnuteľnosť

Cieľom tejto časti nášho dotazníkového výskumu bolo retrospektívne zistiť resp. analyzovať rozhodovanie sa subjektov pri reálnom financovaní nadobudnutia nehnuteľnosti, ktorú už majú vo svojom vlastníctve. Zároveň skúmame, aké parametre o svojich úveroch vedia, akou formou úveru financovali nadobudnutia nehnuteľnosti a akú časť z kúpnej ceny tvorili úvery.

Táto časť dotazníka nebola povinná a bola zameraná len na respondentov, ktorí vlastnia nehnuteľnosť. Tejto časti dotazníka sa zúčastnilo 109 respondentov resp. 109 zo všetkých našich respondentov vlastní nehnuteľnosť, vďaka čomu môžeme skúmať ich reálne úverové skúsenosti

Prvá otázka - Kúpali ste nehnuteľnosti prostredníctvom úveru? Pomocou tejto otázky zisťujeme aká časť z respondentov, ktorí sa zúčastnili nášho výskumu, vlastnia nehnuteľnosť. Táto časť respondentov, ktorí vlastnia nehnuteľnosť, sa stávajú predmetom ďalšieho skúmania, v ktorom zisťujeme a skúmame ich úverovú angažovanosť, spôsob financovania a ich prípadné vedomosti o úvere, ktorý splácajú.

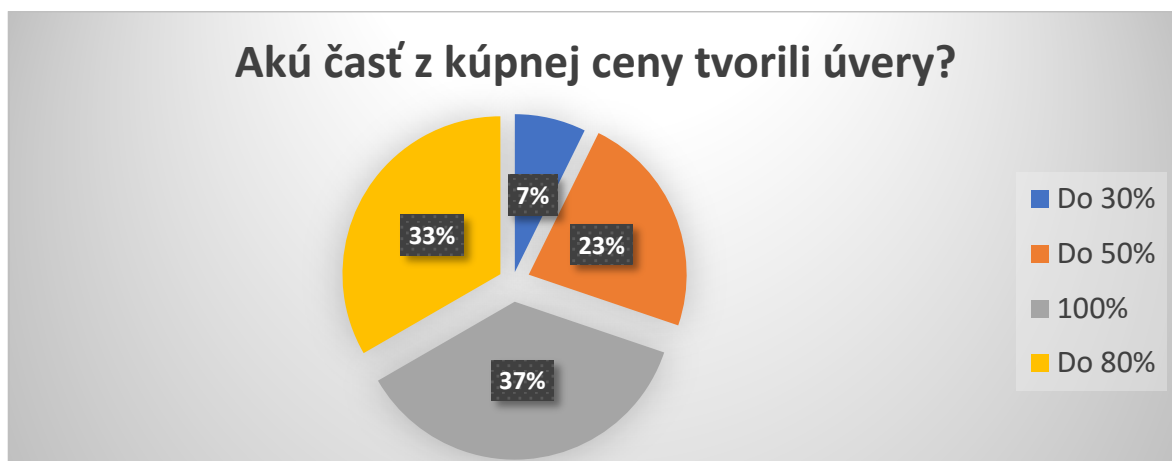
Graf 9: *Využívanie úverov pri kúpe nehnuteľnosti*

Zdroj: Vlastné spracovanie

Druhá otázka - Akú časť z kúpnej ceny tvorili úvery? Táto otázka skúma rozloženie častí našich respondentov podľa miery financovania ich nehnuteľnosti prostredníctvom úverov.

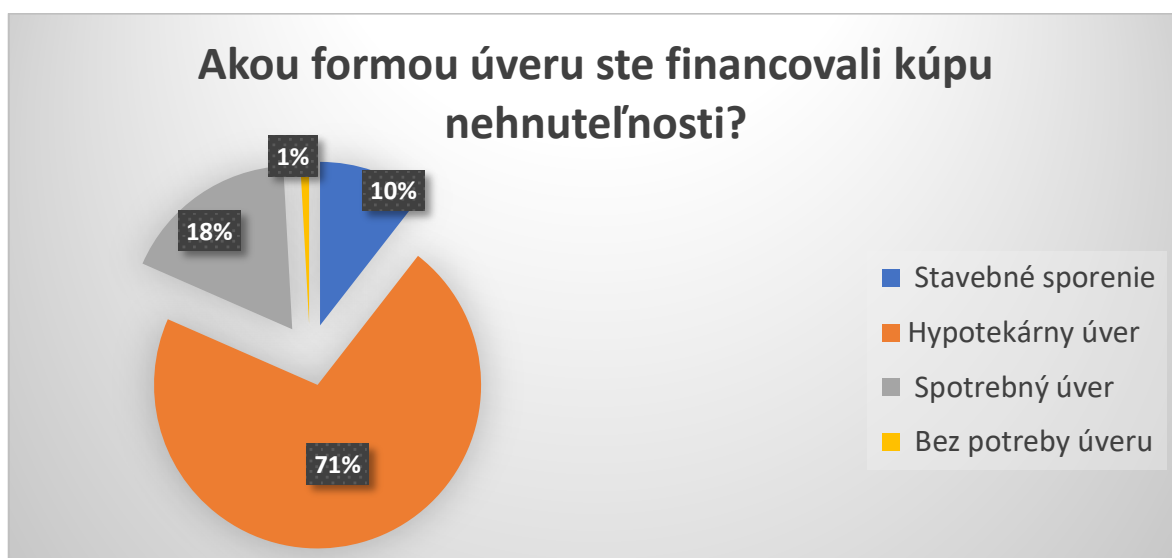
Graf 10: Podiel úveru na kúpnej sume nehnuteľnosti

Zdroj: Vlastné spracovanie

Tretia otázka - Akou formou úveru ste financovali kúpu nehnuteľnosti? V nadväznosti na predchádzajúcu otázku zisťujeme, akými formami úverov naši respondenti financovali nadobudnutie svojej nehnuteľnosti a zisťujeme, ktorý typ úveru je najpopulárnejší na účely kúpy nehnuteľnosti.

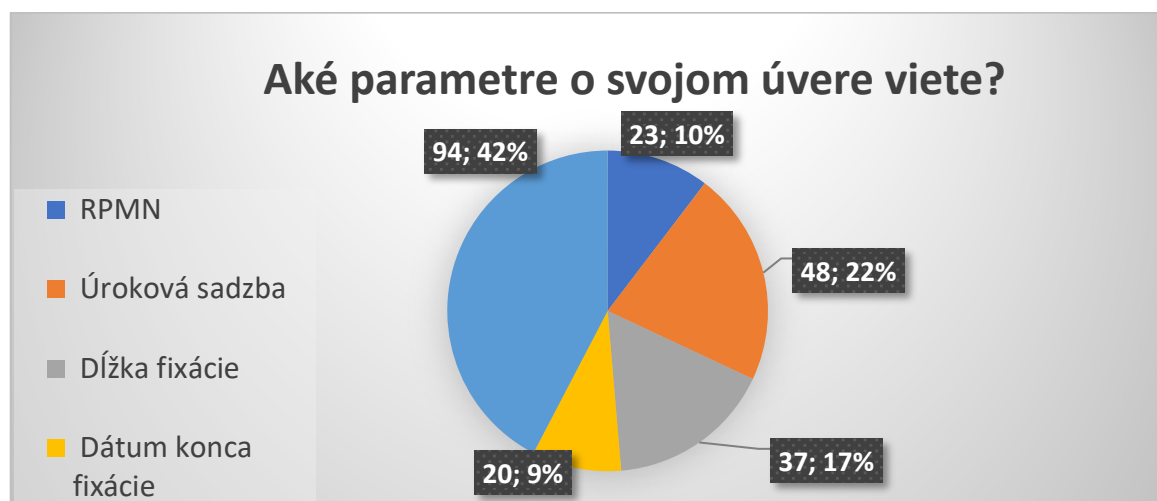
Graf 11: Preferované formy úveru

Zdroj: Vlastné spracovanie

Štvrtá otázka - Aké parametre o svojom úvere viete? Táto otázka je zameraná na zisťovanie vedomostí respondentov o svojich úveroch a je zameraná finančnú gramotnosť z pohľadu či vedľa za aké parametre mesačne platia svoje splátky na úveroch.

Graf 12: *Vedomosť o parametroch úverov*

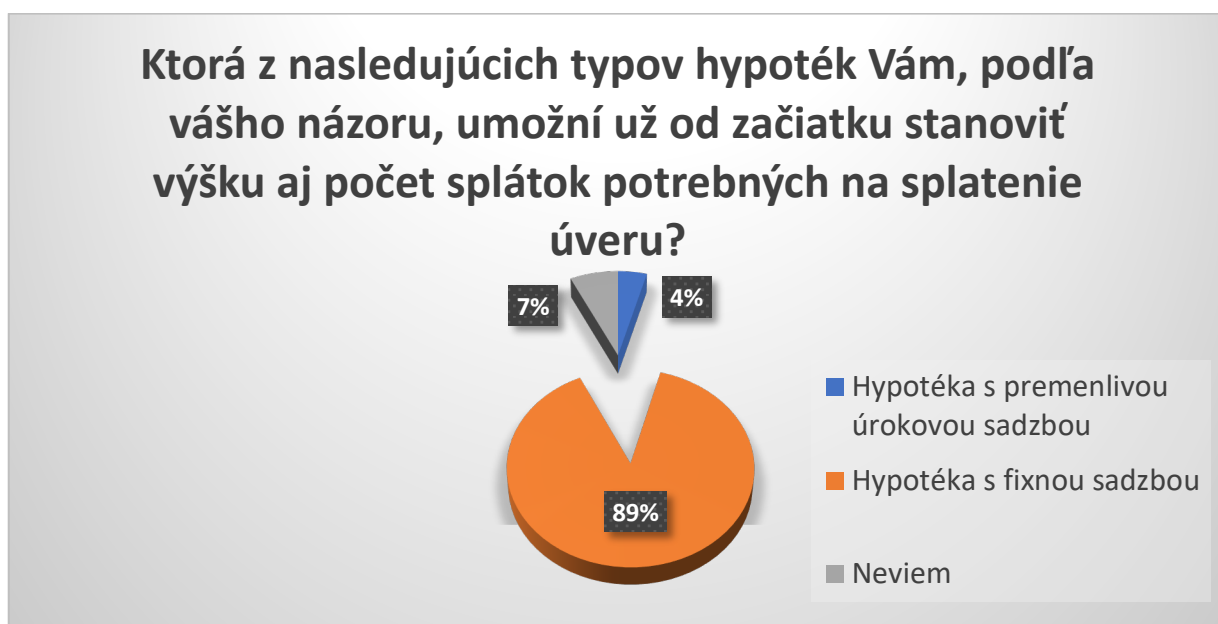
Zdroj: Vlastné spracovanie

Tretia sekcia dotazníkového výskumu – HFCS

V tejto časti čerpáme otázky z otázok na finančnú gramotnosť prieskum o finančnej situácii a spotreby domácností. Prostredníctvom týchto otázok zisťujeme, akým spôsobom sa vyvíjajú odpovede respondentov v čase dospievania a nabíranie skúsenosti či už na finančnom trhu alebo v osobnom živote v oblasti financií a pýtame sa ich na základné otázky zo zisťovania o finančnej situácii a spotrebe domácností.

Prvá otázka - Ktorá z nasledujúcich typov hypoték Vám, podľa vášho názoru, umožní už od začiatku stanoviť výšku aj počet splátok potrebných na splatenie úveru?

Graf 13: *Názory respondentov na hypotéku*

Zdroj: Vlastné spracovanie

Druhá otázka - Predstavte si, že necháte 1 000 eur na bežnom účte, ktorý má 1% úrok a táto banka nevyžaduje žiadne poplatky. Predstavte si tiež, že ceny vzrástli o 2%. Myslíte si že, ak si svoje peniaze vyberiete o rok, budete si môcť kúpiť rovnaké množstvo tovaru, ako keby ste utratili 1 000 eur dnes?

Graf 14: *Názory respondentov na časovú hodnotu peňazí*

Zdroj: Vlastné spracovanie

Tretia otázka - Ktoré z týchto investičných stratégií prináša, podľa vášho názoru, so sebou vyššie riziko straty peňazí?

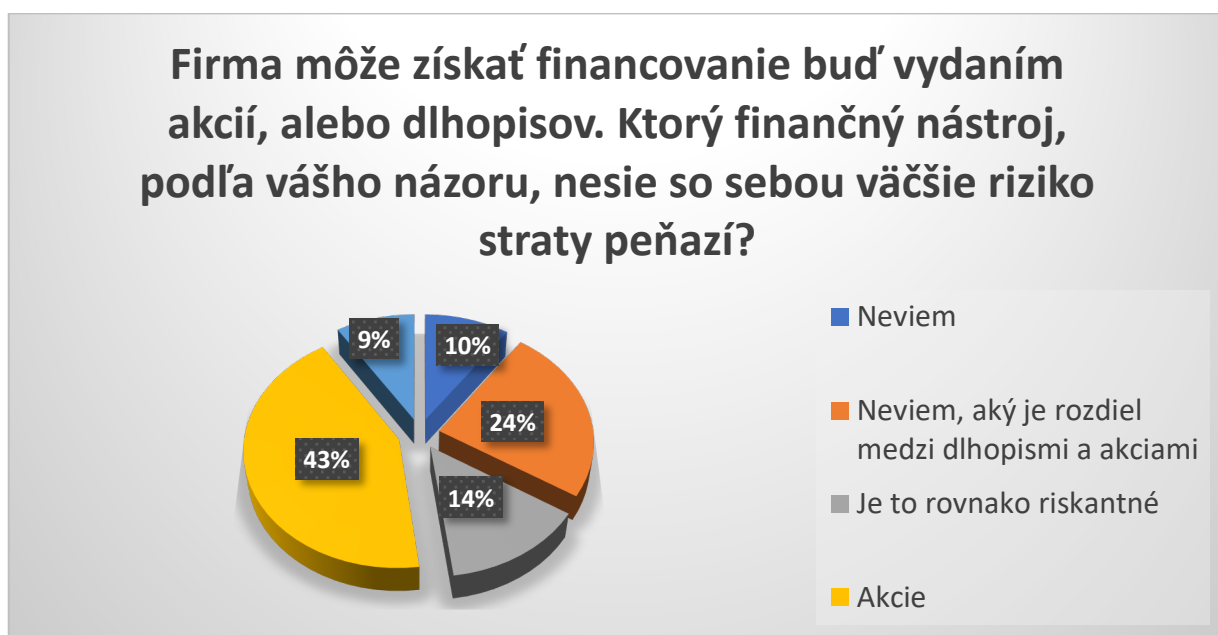
Graf 15: *Názory respondentov na straty a riziko pri investíciách*

Zdroj: Vlastné spracovanie

Štvrtá otázka - Firma môže získať financovanie buď vydaním akcií, alebo dlhopisov. Ktorý finančný nástroj, podľa vášho názoru, nesie so sebou väčšie riziko straty peňazí?

Graf 16: *Názory respondentov na riziko pri finančných nástrojoch*

Zdroj: Vlastné spracovanie

Prehľad vývoja finančnej gramotnosti na Slovensku z pohľadu prieskumu HFCS z rokov 2014, 2017 a nášho aktuálneho prieskumu.

1. otázka	HFCS			
Ktorá z nasledujúcich typov hypoték Vám, podľa vášho názoru, umožní už od začiatku stanoviť výšku aj počet splátok potrebných na splatenie úveru?	Počet respondentov	Náš prieskum %	2017 %	2014 %
Hypotéka s premenlivou úrokovou sadzbou	6	4,2	12	14,1
<u>Hypotéka s fixnou sadzbou</u>	<u>128</u>	<u>88,9</u>	<u>49,2</u>	<u>53,9</u>
Neviem	10	6,9	38,8	31,9
2. otázka				
Predstavte si, že necháte 1 000 eur na bežnom účte, ktorý má 1% úrok a táto banka nevyžaduje žiadne poplatky. Predstavte si tiež, že ceny vzrástli o 2%. Myslíte si že, ak si svoje peniaze vyberiete o rok, budete si môcť kúpiť rovnaké množstvo tovaru, ako keby ste utratili 1 000 eur dnes?	Počet respondentov	Náš prieskum %	2017 %	2014 %
Áno	6	4,2	3,2	4,5
<u>Nie, budem môcť kúpiť menej</u>	<u>126</u>	<u>87,5</u>	<u>67,4</u>	<u>75,3</u>
Nie, budem môcť kúpiť viac	3	2,1	5,2	3,9
Neviem	9	6,3	24,3	16,3
3. otázka				
Ktoré z týchto investičných stratégií prináša, podľa vášho názoru, so sebou vyššie riziko straty peňazí?	Počet respondentov	Náš prieskum %	2017 %	2014 %
Investovať všetky úspory do cenných papierov vydaných širokou škálou nezávislých spoločností	24	16,7	16,8	19,3
<u>Investovať všetky úspory do cenných papierov vydaných jednou spoločnosťou</u>	<u>104</u>	<u>72,2</u>	<u>43,8</u>	<u>52,4</u>
Neviem	16	11,1	39,4	28,3
4. otázka				
Firma môže získať financovanie buď vydaním akcií, alebo dlhopisov. Ktorý finančný nástroj, podľa vášho názoru, nesie so sebou väčšie riziko straty peňazí?	Počet respondentov	Náš prieskum %	2017 %	2014 %
Neviem	14	9,7	31	17,3
Neviem, aký je rozdiel medzi dlhopismi a akciami	35	24,3	18,4	28,7
Je to rovnako riskantné	20	13,9	26,4	29,7
<u>Akcie</u>	<u>62</u>	<u>43,1</u>	<u>18</u>	<u>19,1</u>
Dlhopisy	13	9,0	6,2	5,1

Zdroj: vlastné spracovanie, KUCSEROVÁ, Judita, STRACHOTOVÁ, Anna, NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Výsledky tretej vlny zisťovania o financiách a spotrebe domácností (HFCS) | Príležitostná štúdia NBS 1/2019 3* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: https://nbs.sk/_img/documents/publik/op_1_2019_jurasekova_strachotova_vysledky_tretej_vlny_hfcs.pdf

4. Diskusia

Z vyhodnotenia nášho dotazníkového prieskumu môžeme jednoznačne zhodnotiť, že veľká časť jednotlivcov nerozumie základným pojmom v oblasti úverov na bývanie. Za najpodstatnejší údaj vo vyššie spomenutej oblasti môžeme považovať parameter RPMN resp. ukazovateľ, ktorý zobrazuje všetky náklady spojené s úverom a touto cestou poukazuje na najpodstatnejší parameter pri voľbe úverového produktu (viď otázka č.7). Na základe nášho dotazníka a otázky, ktorá zisťuje vedomosti vyššie spomenutom parametre až 54% respondentov nevie, čo znamená tento údaj resp. odpovedal nesprávne. Aby sme si túto hypotézu overili a potvrdili, zostavili sme ďalšiu otázku, ktorá nasledovala hneď po otázke číslo 7, ktorá sa pýtala na najpodstatnejší parameter pre rozhodovanie medzi úvermi. Až 81% respondentov odpovedalo, že je pre nich najpodstatnejší pri rozhodovaní medzi úvermi iný parameter ako RPMN. Na základe týchto odpovedí môžeme zhodnotiť, že obrovská časť respondentov nerozumie ukazovateľom, ktoré zjednocujú všetky náklady a poplatky spojené s úverom, ktorý plánujú splácať alebo ho už splácajú.

V druhej sekcii nášho dotazníka sme vytvorili zaujímavý prieskum, v ktorom zisťujeme informácie o spôsobe a informovanosti jednotlivcov pri potrebe financovania nadobudnutia nehnuteľnosti, ktorú už nadobudli minulosti. Touto cestou zisťujeme, akú veľkú časť z kúpnej ceny financovali prostredníctvom financií poskytnutých z externých zdrojov, akú formu úveru si pri tejto príležitosti zvolili a z hľadiska finančnej gramotnosti najpodstatnejšiu otázku, aké parametre o svojom úvere, ktorý splácajú na účely nadobudnutia nehnuteľností, vedia. V tejto časti zisťujeme, že najpopulárnejšou formou úveru na nadobudnutie nehnuteľností je hypotekárny úver. V ďalšej otázke zisťujeme, že iba 10% zo všetkých odpovedí v otázke, ktorá zisťuje znalosť parametrov o úvere respondentov, ktorí pravidelne splácajú svoje úvery vedia výšku RPMN. Zaujímavým zistením je, že v dobe zvyšujúcich sa úrokových sadzieb, v ktorej sa dnes nachádzame, iba 9% respondentov vedia dátum uplynutia svojej fixácie. Väčšina respondentov vie o svojom úvere výšku pravidelnej splátky, pričom ostatné parametre sú im neznáme. Z tohto dôvodu môžeme hodnotiť nízku finančnú gramotnosť v oblasti úverov, keďže znalosti a vedomosti o svojom vlastnom úvere, ktorý musia pravidelne splácať, z veľkej časti chýba. Z týchto zistení môžeme predpokladať, že pri takto nízkych vedomostiach o ich vlastných úveroch, v budúcnosti vzniknú určité „prekvapenia“ na strane dlžníkov, ak napr. dôjde k uplynutí

doby fixácie a nimi preferovaný parameter, ktorý bol najmä výška splátky bude v dôsledku už dnes rapídne zvyšujúcich sa úrokových sadzieb, zásadne zvýšená.

Na základe odpovedí ktoré sa nám podarilo zozbierať z nášho výskumu v poslednej sekcii, kde sme skúmali a zisťovali finančnú gramotnosť našich respondentov pomocou otázok HFCS sme zistili pozitívny trend vo vývoji finančnej gramotnosti na Slovensku. V každej z otázok sme zistili pozitívny vývoj v správnych odpovediach v porovnaní s rokmi 2014 a 2017, v ktorých sa uskutočňovalo zisťovanie na finančnú gramotnosť, ktoré realizovala Národná banka Slovenska. Musíme však zhodnotiť, že aj napriek podstatne zlepšujúcim sa výsledkom, je potrebné poukázať na veľké rezervy vo vedomostiach v oblasti investovania. V otázkach zameraných na oblasť investovania dokázalo správne odpovedať na otázku ohľadom rizika pri jednotlivých investičných stratégiách iba 72% respondentov, pričom odpoveď na túto otázku je viacmenej logická. Pri ďalšej otázke, ktorá sa zameriava na investovanie, pozorujeme zásadné zlepšenie v odpovediach respondentov, avšak sa znova potvrdzuje, že jednotlivci nerozumejú základným pojmom aj v oblasti investovania čo môže spôsobiť obrovské problémy v budúcnosti z hľadiska možnej straty peňazí. Pri tomto zistení môžeme preto predpokladať a zároveň sa obávať, že jednotlivci budú mať zásadné problémy pri výbere vhodného investičného produktu, najmä z pohľadu rizikovosti jednotlivých investičných stratégií z dôvodu, že nedokážu rozpoznať základné typy investícií ako dlhopisy alebo akcie.

Záver

Cieľom bakalárskej práce bola identifikácia príčin a dôsledkov zadlžovania sa slovenských domácností s návrhom opatrení smerujúcich k racionalizácii miery zadlžovania sa priemernej slovenskej domácnosti

V teoretickej časti tejto práce sme definovali kľúčové pojmy, ktoré sú zásadné pre správne porozumenie problematiky finančnej gramotnosti a ktoré sú s ňou neoddeliteľne prepojené. Pre vyššie spomenuté poznatky sme využívali najmä elektronické zdroje, články odbornej literatúry ale aj knižné zdroje, vďaka ktorým sa nám úspešne podarilo vymedziť potrebný rozsah pojmov.

Vďaka analýze domácej aj zahraničnej literatúry sa nám podarilo v našej práci identifikovať príčiny a dôsledky zadlžovania sa slovenských domácností. Za hlavnú príčinu zadlžovania sa slovenských domácností považujeme stále nízky stav finančnej gramotnosti slovenských obyvateľov. Tento stav potvrdzujeme prostredníctvom nášho dotazníkového výskumu, v ktorom zároveň porovnávame vývoj finančnej gramotnosti na základe prieskumov z predchádzajúcich rokov. Musíme však zhodnotiť, že úroveň finančnej gramotnosti má pozitívny trend vývoja, ktorý sa nám potvrdil v každej jednej otázke, na ktorú sme sa našich respondentov pýtali.

Stav nízkej finančnej gramotnosti na Slovensku prináša možné dôsledky napr. vo forme exekúcií, osobných bankrotov a zníženej životnej úrovne slovenských domácností z dôvodu neudržateľnej miery záväzkov, ktoré musia na pravidelnej báze domácnosti splácať. Na základe zistených skutočností v oblasti investovania môže byť dôsledkom stavu nízkej finančnej gramotnosti aj nevhodný výber investičného produktu, ako aj neporozumenie danej problematike, ktorá môže za vidinou zhodnocovania finančných prostriedkov skončiť s ich stratou a následným ohrozením rozpočtu konkrétnej domácnosti.

Riešením problematiky stále rastúceho zadlžovania sa domácností a nízkej finančnej gramotnosti je forma opatrení, prostredníctvom ktorých by sa postupne mohla miera finančnej gramotnosti na Slovensku dostávať do akceptovateľného stavu, tak aby sme v budúcnosti nemuseli čeliť dôsledkom, ktoré z tohto stavu plynú.

Ako hlavné opatrenie pre riešenie tohto nežiadúceho stavu navrhujeme, v čo najkratšej dobe zaviesť predmet finančnej gramotnosti v školstve. Navrhujeme tento predmet zaviesť ako jeden z hlavných predmetov na každom stupni vzdelávania, s adekvátnym stupňom odbornosti v tejto problematike takým spôsobom, aby žiaci, ktorí skončia povinnú školskú dochádzku, mohli byť plne pripravení na reálny život, v ktorom sa s touto problematikou budú bez pochyb stretávať. Touto cestou by sme sa mohli vyhnúť stavu, ktorý sme dokázali aj prostredníctvom nášho dotazníkového výskumu, že v praxi jednotlivci do značnej miery, nevedia čo podpisujú a aké záväzky si na seba berú v prípade využitia finančnej služby. S týmto vzdelávaním je potrebné začať už na základných školách, aby žiaci postupne a opakovane dostávali informácie a získali vzdelanie aj v tejto oblasti.

Nezodpovedanými a zároveň otvorenými otázkami do budúcnosti bez pochybnosti ostávajú viaceré problematiky v oblasti finančnej gramotnosti, riadenia dlhov, počtu a dôsledkov zlyhaných úverov a následných exekúcií. Táto problematika vytvára zaujímavú otázku, ktorú žiaľ v dnešnej dobe nedokážeme zodpovedať.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. ATKINSONI, Adele, MESSY, Flore-Anne, OECD. Measuring Financial Literacy. In: *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions* [online]. 2012 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1787/5k9csfs90fr4-en
2. BANKS, James, O'DEA, Cormac, OLDFIELD, Zoë. Validate User. In: *academic.oup.com* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: <https://academic.oup.com/ej/article-abstract/120/548/F381/5089502?redirectedFrom=fulltext>
3. BONGINI, Paola, COLOMBO, Luca, IWANICZ-DROZDOWSKA, Małgorzata. Financial literacy: Where do we stand? In: *Journal of Financial Management, Markets and Institutions* [online], s. 3-12. Dostupné na internete: <https://EconPapers.repec.org/RePEc:mul:jdp901:doi:10.12831/80527:y:2015:i:1:p:3-12>
4. BROWN, Meta et al. Financial Education and the Debt Behavior of the Young. In: *The Review of Financial Studies* [online]. 2016, roč. 29, č. 9, s. 2490-2522 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1093/rfs/hhw006
5. CESNAK, Martin et al. *Príležitostná štúdia NBS č. 3/2021 Analýza vplyvu opatrení v oblasti poskytovania úverov domácnostiam* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/OP_3_2021_Cesnak_Klacso_Vasil_Analyza_vplyvu_opatreni_v_oblasti_poskytovania_uverov_domacnostiam.pdf
6. ČÍŽOVÁ, Lucia. Slováci sú zadlžení, naše deti patria vo finančnej gramotnosti medzi najhoršie na svete. Tieto školy to chcú zmeniť. In: *dobrenoviny.sk* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.dobrenoviny.sk/c/190798/slovaci-su-zadlzeni-nase-deti-patria-medzi-najhorsie-na-svete-vo-financnej-gramotnosti-tieto-skoly-to-chcu-zmenit>

7. DEFMACRO SOFTWARE PVT. LTD. Financial Literacy - Definition, Understanding, and Latest News about Financial Literacy. In: *cleartax.in* [online]. Dostupné na internete: <https://cleartax.in/g/terms/financial-literacy>

8. GATHERGOOD, John. Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. In: *Journal of Economic Psychology* [online]. 2012, roč. 33, č. 3, s. 590-602 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1016/j.joep.2011.11.006

9. HASTINGS, JUSTINE, MITCHELL, OLIVIA S. How financial literacy and impatience shape retirement wealth and investment behaviors. In: *Journal of Pension Economics and Finance* [online]. 2018, roč. 19, č. 1, s. 1-20 [cit. 12.01.2020]. DOI: 10.1017/s1474747218000227

10. HASTINGS, Justine, MITCHELL, Olivia S., CHYN, Eric. Fees, Framing, and Financial Literacy in the Choice of Pension Manager. In: *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace* [online]. 2011, s. 100-115 [cit. 21.05.2022]. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199696819.003.0006

11. HUSTON, Sandra J. Financial literacy and the cost of borrowing. In: *International Journal of Consumer Studies* [online]. 2012, roč. 36, č. 5, s. 566-572 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1111/j.1470-6431.2012.01122.

12. KEESE, Matthias. Who feels constrained by high debt burdens? Subjective vs. objective
13. measures of household debt. In: *Journal of Economic Psychology* [online]. 2012, roč. 33, č. 1, s. 125-141 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1016/j.joep.2011.08.002

14. KUCSEROVÁ, Judita, STRACHOTOVÁ, Anna, NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Výsledky tretej vlny zisťovania o financiách a spotrebe domácností (HFCS) | Príležitostná štúdia NBS 1/2019 3* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: https://nbs.sk/_img/documents/publik/op_1_2019_jurasekova_strachotova_vysledky_tretej_vlny_hfcs.pdf

15. KUROWSKI, Łukasz, INSTITUTE OF FINANCE, WARSAW SCHOOL OF ECONOMICS. Household's Overindebtedness during the COVID-19 Crisis: The Role of Debt and Financial Literacy. In: *Risks* [online]. 2021, roč. 9, č. 4, s. 62 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.3390/risks9040062
16. LIN, Liqiong et al. Determinants of credit card spending and debt of Chinese consumers. In: *International Journal of Bank Marketing* [online]. 2019, roč. 37, č. 2, s. 545-564 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1108/ijbm-01-2018-0010
17. LUSARDI, Annamaria, MITCHELL, Olivia S. The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. In: *Journal of Economic Literature* [online]. 2014, roč. 52, č. 1, s. 5-44 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1257/jel.52.1.5
18. LUSARDI, ANNAMARIA, TUFANO, PETER. Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. In: *Journal of Pension Economics and Finance* [online]. 2015, roč. 14, č. 4, s. 332-368 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1017/s1474747215000232
19. LUSARDI, ANNAMARIA, TUFANO, PETER. Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. In: *Journal of Pension Economics and Finance* [online]. 2015, roč. 14, č. 4, s. 332-368 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1017/s1474747215000232
20. MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: POSTOJE K FINANCÍM A CHOVÁNÍ NA FINANČNÍM TRHU. In: *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/postoje-k-financim-a-chovani-3272>
21. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY, MINISTERSTVO FINANCÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>

22. MITCHELL, Olivia S, LUSARDI, Annamaria. Financial literacy and economic outcomes: Evidence and policy implications. In: *The Journal of Retirement* [online]. 2015, roč. 3, s. 107-114. DOI: 10.3905/jor.2015.3.1.107
23. NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie platné od 1. januára 2020 (Prehľad)* [online] [cit. 19.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/documents/_dohlad/makropolitika/unb-opatrenie_prehľad.pdf
24. NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Stratégia Národnej banky Slovenska na podporu finančnej gramotnosti* [online] [cit. 20.05.2022]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_TS/191107/NBS_StrategiaFinGram_2019.pdf
25. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Improving financial literacy : analysis of issues and policies*. Paris, France: Oecd, 2005. ISBN 9789264012561.
26. SEVIM, Nurdan, TEMIZEL, Fatih, SAYILIR, Özlem. The effects of financial literacy on the borrowing behaviour of Turkish financial consumers. In: *International Journal of Consumer Studies* [online]. 2012, roč. 36, č. 5, s. 573-579 [cit. 20.05.2022]. DOI: 10.1111/j.1470-6431.2012.01123.x

PRÍLOHY

Príloha č. 1: Dotazník

Analýza rozhodovania sa subjektov pri potrebe financovania bývania.

Pre potreby spracovania výskumu v bakalárskej práci.
Dotazník je ANONYMNÝ!

Ak chcete uložiť svoj postup, [Prihlásiť sa do Googlu](#). [Ďalšie informácie](#)

*** Povinné**

Aké je Vaše pohlavie ? *

- ☐ Žena
- ☐ Muž

Aký je Váš vek? *

Prostredníctvom tejto otázky chceme získať prehľad o veku respondentov a pre porovnanie s hŕcs odpoveďami z minulých rokov a skúmať rozdiel v odpovediach

- ☐ 18-22
- ☐ 23-26
- ☐ 27-35
- ☐ 36-45
- ☐ 46-55
- ☐ 56-65

Aké je Vaše najvyššie ukončené vzdelanie ? *

- ☐ Stredoškolské
- ☐ Stredoškolské s maturitou
- ☐ Vysokoškolské 1. Stupňa
- ☐ Vysokoškolské 2. Stupňa
- ☐ Iné: _____

Ak chcete kúpiť nehnuteľnosť, potrebujete mať vlastné finančné prostriedky? *

- ☐ Nie, prídem do banky a banka mi poskytne hypotéku aj vo výške 100% hodnoty nehnuteľnosti
- ☐ Áno, prídem do banky a banka mi poskytne hypotéku len v určitej výške hodnoty nehnuteľnosti
- ☐ Mám nasparenú väčšiu časť hodnoty, zvyšok potrebujem len dofinancovať hypotékou
- ☐ Neviem

Aký údaj predstavuje RPMN pri úvere na bývanie (Hypotéke)? (prosím zvolte viacero odpovedí) *

- ☐ Poplatok za vklad záložného práva k nehnuteľnosti na "kataster"
- ☐ Úrokovú sadzbu
- ☐ Výšku splátky
- ☐ Splátku úroku
- ☐ Poplatok za poskytnutie úveru
- ☐ Poplatok za vedenie účtu
- ☐ Poplatok resp. poistné za poistenie schopnosti splácať úver
- ☐ Neviem

Aká forma úveru je najvýhodnejšia pre financovanie nadobudnutia nehnuteľnosti? *

- ☐ Úver na bývanie - Hypotekárny úver
- ☐ Stavebné sporenie
- ☐ Spotrebný úver
- ☐ Tak, ako mi v banke odporučia
- ☐ Neviem

Aký údaj najreálnejšie zobrazuje výšku nákladov spojených s úverom? *

- ☐ Výška úroku
- ☐ RPMN
- ☐ Neviem

Ktorý parameter je pre Vás najpodstatnejší pri rozhodovaní medzi jednotlivými úvermi? *

- ☐ Výška splátky
- ☐ RPMN
- ☐ Úroková sadzba
- ☐ Nezaujíma ma to, dôležité je pre mňa aby som dostal finančné prostriedky

Vlastním nehnuteľnosť

Túto časť dotazníka vyplňajte prosím len ak VLASTNÍTE nehnuteľnosť, ak nie tak ju prosím preskočte a pokračujte v ďalšej časti-

Kupovali ste nehnuteľnosť prostredníctvom úveru?

- ☐ Áno, využíval som financovanie z banky v maximálnej možnej miere
- ☐ Áno, z časti
- ☐ Nie

Akú časť z kúpnej ceny tvorili úvery?

- ☒ 100%
- ☐ Do 80%
- ☐ Do 50%
- ☐ Do 30%

Akou formou úveru ste financovali kúpu nehnuteľnosti? (prosím zvolte viacero odpovedí)

- ☐ Hypotekárny úver
- ☐ Stavebné sporenie
- ☐ Spotrebný úver
- ☐ Bez potreby úveru
- ☐ Iné: _____

Aké parametre o svojom úvere viete? (prosím zvolte viacero odpovedí)

- ☐ Výška splátky
- ☐ Úroková sadzba
- ☐ RPMN
- ☐ Dĺžka fixácie
- ☐ Dátum konca fixácie

HFCS (Household finance and Consumption Survey)

Otázky na finančnú gramotnosť z prieskumu o finančnej situácii a spotrebe domácností. Zisťovanie o finančnej situácii a spotrebe domácností (Household finance and Consumption Survey, HFCS) v krajinách eurozóny sa vykonáva na základe rozhodnutia Riadiacej rady ECB z roku 2008. Pre účely porovnania vývoja odpovedí subjektov z časového hľadiska a následného vyhodnotenia, ktoré je predmetom skúmania v bakalárskej práci.

Ktorá z nasledujúcich typov hypoték Vám, podľa vášho názoru, umožní už od začiatku stanoviť výšku aj počet splátok potrebných na splatenie úveru? *

- ☐ Hypotéka s premenlivou úrokovou sadzbou
- ☐ Hypotéka s fixnou sadzbou
- ☐ Neviem

Predstavte si, že necháte 1 000 eur na bežnom účte, ktorý má 1% úrok a táto banka nevyžaduje žiadne poplatky. Predstavte si tiež, že ceny vzrástli o 2%. Myslíte si že, ak si svoje peniaze vyberiete o rok, budete si môcť kúpiť rovnaké množstvo tovaru, ako keby ste utratili 1 000 eur dnes? *

- ☐ Áno
- ☐ Nie, budem môcť kúpiť menej
- ☐ Nie, budem môcť kúpiť viac
- ☐ Neviem

Ktoré z týchto investičných stratégií prináša, podľa vášho názoru, so sebou vyššie riziko straty peňazí? *

- ☐ Investovať všetky úspory do cenných papierov vydaných jednou spoločnosťou
- ☐ Investovať všetky úspory do cenných papierov vydaných širokou škálou nezávislých spoločností
- ☐ Neviem

Firma môže získať financovanie buď' vydaním akcií, alebo dlhopisov. Ktorý finančný nástroj, podľa vášho názoru, nesie so sebou väčšie riziko straty peňazí? *

- ☐ Akcie
- ☐ Dlhopisy
- ☐ Je to rovnako riskantné
- ☐ Neviem, aký je rozdiel medzi dlhopismi a akciami
- ☐ Neviem